

**УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ
ВИКЛАДАЧІВ І ДОСЛІДНИКІВ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

**УКРАЇНСЬКИЙ ЩОРІЧНИК
З ЄВРОПЕЙСЬКИХ
ІНТЕГРАЦІЙНИХ СТУДІЙ**

Випуск VIII

КИЇВ 2023

УКРАЇНЬКА АСОЦІАЦІЯ ВИКЛАДАЧІВ І ДОСЛІДНИКІВ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

**УКРАЇНСЬКИЙ ЩОРІЧНИК
З ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ СТУДІЙ**

Випуск VIII

Київ
2023

Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій. Вип. VIII.– Київ, APREI, 2023.
– 75 с.

The Ukrainian Yearlybook of European Integreation Studies. Issue VIII. – Kyiv, APREI, 2023. – 75 p.

За повного або часткового використання матеріалів посилання на видання обов'язкове.
Матеріали надруковані методом прямого відтворення тексту, наданого авторами, які несуть відповідальність за його достовірність, зміст і стилістику, за правильне цитування джерел та посилання на них.

Підготовлено у межах реалізації проєкту напряму ім. Жана Монне програми Еразмус+ «Відбудова потенціалу Європейських студій на українських територіях, що постраждали від конфлікту: осмислюючи виклики та генеруючи рішення» (619892-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT). Підтримка Європейською Комісією цієї публікації не є схваленням її змісту, який відображає виключно позицію авторів/автора, і Комісія не є відповідальною за будь-яке використання оприлюдненої у ній інформації.

This contribution is prepared in the framework of the realization of the Jean Monnet project under the Erasmus+ programme “Rebuilding the Potential of EU Studies in the Conflict-affected Areas of Ukraine: Addressing Challenges and Creating Solutions”. 619892-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT).

The European Commission’s support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

ЗМІСТ

Богінська Ірина, Паніна Ірина

НАВЧАННЯ І ВИКЛАДАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ У ФОРМАТІ СИМУЛЯЦІЇ
БАГАТОСТОРОННІХ ПЕРЕГОВОРІВ (РЕАГУВАННЯ НА КРИЗОВІ ЯВИЩА ТА КОНФЛІКТИ:
ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ПОСЕРЕДНИЦТВА ЄС)..... 4

Бочарова Юлія

РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ У ДОНЕЦЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ ІМЕНІ МИХАЙЛА ТУГАН-БАРАНОВСЬКОГО 14

Зеленко Олена, Карчевська Олена, Павлова Людмила, Сапицька Олена

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗВО УКРАЇНИ
НА ПРИКЛАДІ СНУ ІМ. В. ДАЛЯ: СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ..... 22

Калитчак Роман

ОСМИСЛЮЮЧИ АКАДЕМІЧНУ СТІЙКІСТЬ: ВНЕСОК ПЕРЕМІЩЕНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У
РОЗБУДОВУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ В УКРАЇНІ..... 31

Коноваленко Тетяна, Акулова Надія

ПОСИЛЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ
(ДОСВІД МДПУ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО) 40

Лиман Ігор, Петрик Крістіна

ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ: МІЖНАРОДНИЙ І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОСВІТНЬОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ БЕРДЯНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В
УМОВАХ РЕЛОКАЦІЇ..... 46

Николаєва Валентина, Отрощенко Наталія

СТАН ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ: ДОСВІД ДЗ «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА» ПІСЛЯ 24 ЛЮТОГО 2022 РОКУ 56

Тупахіна Олена, Каганов Юрій, Меньяло Вікторія, Дребезов Денис

РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ У ЗАПОРІЗЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ
УНІВЕРСИТЕТІ: CASE STUDY 66

Богінська Ірина

доцент кафедри міжнародних відносин

і зовнішньої політики

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Паніна Ірина

старший викладач

кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики

Донецький національний університет імені Василя Стуса

**НАВЧАННЯ І ВИКЛАДАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ У ФОРМАТІ
СИМУЛЯЦІЇ БАГАТОСТОРОННІХ ПЕРЕГОВОРІВ (РЕАГУВАННЯ НА
КРИЗОВІ ЯВИЩА ТА КОНФЛІКТИ: ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ
ПОСЕРЕДНИЦТВА ЄС)¹**

**TRAINING AND TEACHING OF EUROPEAN STUDIES IN THE FORMAT
OF MULTILATERAL NEGOTIATION SIMULATION (RESPONDING TO
CRISES AND CONFLICTS: ASSESSING THE POTENTIAL OF EU
MEDIATION)**

Анотація. Стаття висвітлює досвід використання симуляції у навчанні переговорам в рамках Європейських студій. Цей досвід базується на розробці сценарію міжнародних переговорів за посередництва ЄС в умовах косово-сербського конфлікту та результатах проведеної у квітні 2023 р. симуляції «Реагування на кризові явища та конфлікти: оцінка потенціалу посередництва ЄС» за участі студентів двох українських університетів. Рольовими гравцями симуляції були студенти, які навчаються за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Деякі студенти були

---

¹ Основою для написання статті є досвід авторів у розробці та проведенні симуляції багатосторонніх переговорів «Реагування на кризові ситуації та конфлікти: оцінка потенціалу посередництва ЄС» у змішаному форматі за участі студентів спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Донецького національного університету імені Василя Стуса та Львівського національного університету ім. Івана Франка 19 квітня 2023 р.: <https://www.facebook.com/boginskayairina>

залучені у моделювання симуляції і у підсумку показали кращі результати навчання порівняно з рольовими гравцями. Використання змішаного підходу до включеності студентів передбачало опрацювання двох програм підготовки потенційних учасників. Окрема програма підготовки була розроблена для модераторів, які відгравали роль представників ЄС. Для розкриття потенціалу посередництва ЄС і окремо країн-членів розробники обрали формат багатосторонніх переговорів. Правила процедури дозволяли модераторам від ЄС використовувати переваги різних стилів медіації, а учасникам від ЄС використовувати різні інструменти впливу на процес.

Ключові слова: симуляція, переговори, зовнішня політика, Європейський Союз.

Summary. The article highlights the experience of using simulation in teaching negotiation within the framework of European Studies. This experience based on the development of a scenario of international bargaining mediated by the EU in the context of the Kosovo-Serbian conflict and the results of the simulation «Responding to Crises and Conflicts: Assessing the Potential of EU Mediation» conducted in April 2023 with the participation of students from two Ukrainian universities. The role players in the simulation were students studying «International Relations, Public Communications, and Regional Studies». Some students were involved in the modeling the simulation and, as a result, showed better learning outcomes than the role players. The mixed approach to student engagement involved the development of two training programs for potential participants. Moderators who played the role of EU representatives have a separate training program. To unlock the mediation potential of the EU and individual member states, the developers chose the format of multiparty negotiations. The rules of procedure allowed EU moderators to take advantage of different mediation styles and EU participants to use few tools to influence the process.

Keywords: simulation, negotiations, foreign policy, European Union

«Я чую і я забуваю. Я бачу і я запам'ятовую. Я роблю і я розумію»

(конфуціанська мудрість)

Симуляції як метод навчання і викладання

Симуляції є звичним методом викладання у вивченні миру та конфліктів (peace and conflict studies). Він додає в академічне навчання елемент тренінгу, поєднуючи його з навчанням навичкам. У деяких галузях, зокрема у навчанні переговорам та медіації, симуляції та рольові ігри вважаються центральним елементом аудиторних занять. Однак використання цих методів залежить від уподобань викладачів або інструкторів [10]. Написання симуляцій зазвичай підпорядковується конкретним завданням, які викладач ставить в рамках навчання переговорам. Водночас розробка симуляцій – це навичка, яка, як і навичка ведення переговорів, може вдосконалюватися з практикою.

Автори симуляцій пропонують різні набори загальних принципів щодо розробки переговорних вправ, серед яких основними є: 1) визначення мети; 2)

визначення формату; 3) збереження фокусу; 4) тестування функції; 5) планування підбиття підсумків [4]. Основними засадами у розробці симуляції «Реагування на кризові явища та конфлікти: оцінка потенціалу посередництва ЄС» було визначено: нормалізація відносин між сторонами для уникнення ескалації конфлікту; переговори за участю третьої сторони; фасилітативна медіація; зближення позицій сторін конфлікту; укладення угоди. Застосування принципів як загальної схеми допомагає подолати складнощі у розробці вправ, створювати і проводити власні індивідуальні симуляції у навчанні переговорам.

Як метод навчання, симуляції мають чимало переваг. По-перше, вони дозволяють студентам практикувати свої навички в умовах низького ризику (у порівнянні з реальними ситуаціями) і безпосередньо вирішувати типові проблеми переговорного процесу [6, 12, 15, 20]. По-друге, Дракман Д. та Ебнер Н. виявили, що участь у симуляціях покращує мотивацію студентів та запам'ятовування ними ключових понять, які раніше було викладено на лекціях або під час дискусій в аудиторії. Більш того, максимізація навчання (коли студенти вчаться більше і краще) залежить від того, чи розробляють рольові ігри самі студенти, або ж лише грають у них [9].

Симуляція «Реагування на кризові явища та конфлікти: оцінка потенціалу посередництва ЄС» передбачала залучення студентів одночасно і як рольових гравців, і як розробників та проєктувальників. Студенти, які представляли інститути Євросоюзу (відповідно до своєї ролі модераторів переговорного процесу), були залучені у складання опитувальника для інших учасників симуляції. Вони сформулювали декілька основних питань, в які були «вшиті» базові концепти переговорів. Крім того, саме постановкою «правильних» питань модератори наперед намагалися визначити структуру процесу і правила процедури в рамках симуляції. Відповіді учасників на питання «Як ви розумієте проблему, яку потрібно вирішити?» допомогли модераторам скласти проєкт порядку денного переговорів таким чином, щоб змінити уявлення сторін про конфлікт, змусити сторони розглядати конфлікт як вираз інтересів, а не як боротьбу, яку потрібно виграти. Відповідь на питання «Що ви будете робити, якщо не вдасться досягнути угоди?» спонукала учасників симуляції наперед замислитися над своєю «найкращою альтернативою переговорному рішенню» (BATNA) і обдумати стратегію поведінки у переговорній кімнаті. Для того, щоб оцінити мотивацію, уподобання, «червоні лінії» та ступінь готовності до компромісу учасників симуляції розробники включили до опитувальника питання «Що складає спільну основу для вирішення проблеми?». Негативні відповіді «сторін конфлікту» свідчили про відсутність зони потенційної угоди (ZOPA), а відтак про необхідність окремих зустрічей модераторів з учасниками симуляції до того моменту, коли вони разом зустрінуться за столом переговорів. Планування такої зустрічі за ініціативи модераторів продемонструвала їхнє розуміння того, що за відсутності ZOPA стратегія медіації ніяк не буде впливати на ефективність посередництва, і що готовність сторін конфлікту до компромісу не є фіксованою і може піддаватися змінам. Тому наступним кроком стало розширення опитувальника для учасників симуляції, коли модератори

спробували розширити ZOPA, згадавши про додаткові стимули для «сторін конфлікту», спрямовані на подолання проблем, пов'язаних з конкретними обставинами. Опрацювання відповідей потенційних учасників симуляції у підсумку дозволило модераторам зрозуміти, як можна (за потреби) перевести переговори з конфронтації у співробітництво.

Окреме питання, пов'язане з симуляціями, стосується оцінювання ефективності учасників. Для оцінки студентів, які задіяні в процесі моделювання симуляції, важливо брати до уваги концепції, які вони вплітають в інструкції до симуляції, взаємозв'язки, що будуються між ними, те, як симуляція надає можливості для інтегративної чи дистрибутивної поведінки, а також те, як вона заохочує певну комунікативну поведінку. Хоча «розвиток навичок» краще демонструється через участь у симуляціях, які є результатом вправи з моделювання, оцінка самого етапу моделювання виявляється особливо корисною для покращення розуміння студентами концепцій ведення переговорів [10].

Підготовка симуляції: розуміння потенціалу ЄС до посередництва та діалогу

Європейські студії складають цікавий і корисний матеріал для розробки симуляцій, а участь у симуляціях, у свою чергу, мотивує студентів-міжнародників досліджувати Європейський Союз. Симуляція «Реагування на кризові явища та конфлікти: оцінка потенціалу посередництва ЄС» сприяла поєднанню розуміння особливостей ЄС як міжнародного актора та оцінку його потенціалу у кризовому реагуванні та вирішенні конфліктів. Такий підхід в основному відповідає сучасному стану наукових досліджень, серед яких донедавна бракувало робіт про роль ЄС як медіатора. Наукові розвідки, присвячені оцінці зусиль ЄС у галузі міжнародного посередництва, приділяли увагу насамперед випадкам прямої участі ЄС у мирних переговорах [16,17]. При цьому фокус уваги дослідників був спрямований або на тематичні дослідження (case studies), або всередину широкого поля, що визначається як кризовий менеджмент [5]. Існуючий донедавна розрив між дослідженнями медіації ЄС, що ґрунтуються на конфліктному аналізі (conflict analysis studies), та дослідженнями зовнішньої політики і політики безпеки ЄС у рамках безпекових студій (security studies), поступово заповнюється новими науковими розвідками [11]. Тож, розробка симуляції «Реагування на кризові явища та конфлікти: оцінка потенціалу посередництва ЄС» цілком враховувала поточний «методологічний момент». Учасники симуляції мали можливість переконатися, що Євросоюз розглядає медіацію та підтримку медіації як частину своїх зовнішніх зобов'язань щодо попередження, трансформації та врегулювання конфліктів. Такий підхід був втілений в останніх документах, які підкреслили особливості ЄС водночас як міжнародного актора та міжнародного медіатора [7,8,18,21].

Симуляція «Реагування на кризові явища та конфлікти: оцінка потенціалу посередництва ЄС» розроблялася з фокусом саме на студентів-міжнародників. Участь у ній розширила знання про інструменти зовнішньої політики, включивши до їх переліку міжнародне посередництво. Хоча втручання у

конфлікт зазвичай виправдовується міркуваннями гуманітарного характеру, зниження рівня насилля або пошук компромісного вирішення проблеми у відносинах між учасниками завжди пов'язані з конкретними інтересами, які спонукають посередників до участі у конфлікті. Тому участь третьої сторони – це не лише метод управління або врегулювання конфліктів, а корисний інструмент політики, за допомогою якого міжнародні посередники можуть реалізувати або просувати свої інтереси, не створюючи значної протидії [22]. Реалізуючи комплексний, інтеграційний підхід до участі у конфліктах, Євросоюз присутній у більшості конфліктів сучасного світу, причому на різних стадіях конфліктного циклу. Окрім прямого посередництва, ЄС задіяний у багатьох механізмах підтримки медіації. Унікальність ЄС як міжнародного актора значною мірою розкривається через потенціал щодо кризового реагування та медіації.

Обраний для симуляції кейс - косово-сербський конфлікт - складає особливо цікавий зовнішній контекст для вивчення посередництва ЄС у порівняльній перспективі. Динаміка цього конфлікту включає чотири різні спроби посередництва ООН та/або ЄС від початку війни у Косово в 1998 р.: конференція в Рамбуйє, ініційована Контактною групою ООН з колишньої Югославії (1999 р.); переговори 2006-2007 рр. про статус Косова за участі Спеціального посланника ООН Марті Ахтисаарі (Martti Ahtisaari) та ЄС в якості спостерігача; процес «Трійки», очолюваний США, РФ та ЄС (2007 р.); діалог Белград-Приштина за посередництва ЄС (з 2011 р.). Крім того, ознаки ескалації цього конфлікту, що з'являлися час від часу у 2021-2023 рр., стимулюють поглиблення діалогу Белград-Приштина. Так, ввечері 23 листопада 2022 р. представник ЄС з питань зовнішньої політики і безпеки Жозеп Боррель написав про досягнення успіху в діалозі між Сербією та Косовом: «Домовленість досягнута! Дуже радий повідомити, що головні переговорники між Косовом та Сербією за посередництва ЄС домовилися про заходи, які дозволять уникнути подальшої ескалації та повністю сконцентруватися на пропозиції щодо нормалізації відносин між країнами» [1]. Переговори, які тривали у суперечці з приводу автомобільних номерів, дозволили учасникам симуляції оцінити зусилля ЄС з нормалізації відносин між Сербією та Косово у широкій перспективі, в тому числі з урахуванням прямої або опосередкованої участі інших зацікавлених сторін – США, РФ.

Головні посередники – спеціальний представник ЄС М. Лайчак та спеціальний представник президента США з Західних Балкан Г. Ескобар – провели багато зустрічей зі сторонами конфлікту до того, як 27 лютого 2023 р. представники Сербії та Косова підтримали план нормалізації відносин, розроблений Францією та ФРН, а 19 березня 2023 р. погодили імплементаційний додаток до Угоди про нормалізацію відносин [3].

Розробники симуляції «Реагування на кризові явища та конфлікти: оцінка потенціалу посередництва ЄС» не включили результати цього раунду переговорів у розділ загальної інформації у прагненні уникнути ситуації «програвання» учасниками симуляції вже досягнутих рішень. Відтак, основну увагу було спрямовано на Брюссельську угоду 2013 р. (хоча починаючи з 2011 р.

сторони конфлікту уклали понад 20 угод для вирішення конкретних проблем), яка вважається найбільш «проривною». Ця угода передбачала розпуск сербських інститутів (поліції, судової системи і корпусу цивільної оборони) у Косово, інтеграцію муніципалітетів з сербською більшістю у правову і політичну систему країни. Оскільки не всі пункти угоди було виконано, учасникам симуляції потрібно було враховувати динаміку косово-сербського конфлікту впродовж 2013-2023 рр. Тож під час симуляції вони працювали над пошуком варіантів виконання окремих пунктів Брюсельської угоди та/або створення нової покращеної мирної угоди. Увага учасників до динаміки конфлікту не виключала необхідності врахування зовнішнього контексту: Сербія має статус країни-кандидата на вступ до ЄС з 2012 р., а влада Косова лише нещодавно – 14 грудня 2022 р. – подала заявку на отримання такого статусу [2]. Країни-члени ЄС погодилися надати «зелене світло» лібералізації візового режиму для громадян Косова з січня 2024 р. [23]. Враховуючи, що 15 грудня 2022 р. статус країни-кандидата на вступ в Євросоюз отримала Боснія і Герцеговина, ці послідовні кроки виглядають як стратегія вирішення конфліктів на Балканах.

Зазвичай Європейський Союз демонструє низьку зацікавленість і спроможність до силового посередництва (power mediation). Хоча результати запровадження ним економічних санкцій отримали певні позитивні оцінки [19], ЄС не має достатньо потужних «батоїв», щоб змусити сторони конфлікту укласти мирні угоди. Натомість перелік «пряників» виглядає набагато переконливішим: економічна підтримка, торговельні угоди, перспектива членства в ЄС.

Оцінка потенціалу посередництва дозволяє виділити особливі спроможності: практика партнерства (practised in partnering), розумні функції підтримки медіації (smart mediation support functions), достатні ресурси для розбудови потенціалу (decent resources for capacity-building), унікальний комплексний підхід (unique Integrated Approach), резерв спроможностей у країнах-членах (reserve of capabilities in the member states) [13, p.11].

Розглядаючи посередництво як важливу частину зовнішньої політики ЄС, розробники симуляції «Реагування на кризові явища та конфлікти: оцінка потенціалу посередництва ЄС» враховували особливі спроможності Євросоюзу створювати імпульс до миру, залучати сторони конфлікту до мирного процесу, не допускати деструктивних дій тощо. Оцінка потенціалу посередництва ЄС дозволила модераторам спробувати реалізувати його через різні інструменти переговорного процесу.

Проведення симуляції: управління багатосторонніми переговорами

Багатосторонні переговори – це переговори підвищеної складності. На відміну від двосторонніх переговорів, вони актуалізують проблеми формування коаліцій, управління процесом та мінливого характеру ВАРНА кожної сторони [14, р.2]. З метою розкриття потенціалу спроможностей окремих країн-членів ЄС, розробники симуляції «Реагування на кризові явища та конфлікти: оцінка потенціалу посередництва ЄС» обрали формат багатосторонніх переговорів,

зібравши разом країни, які визнали незалежність Косова, і країни, які доки цього не зробили. Обговорення косово-серського конфлікту у такому форматі підкреслює специфічність «випадку Косова», оскільки на членство претендує країна, яка не визнана п'ятьма членами Євросоюзу – Іспанією, Кіпром, Грецією, Словаччиною, Румунією. Відома і негативна реакція Сербії на намір Косова подати заявку на вступ до ЄС, офіційні особи якої заявили, що проситимуть ці п'ять країн ЄС, а також Угорщину, заблокувати ініціативу у Брюсселі [24]. Для модераторів симуляції цей факт створював «небезпечний момент» з огляду на вірогідність формування стійких коаліцій учасників переговорів. Це вимагало б від них додаткових зусиль щодо пошуку виходів з тупиків у випадку позиційного торгу і переведення його в інтегративні переговори.

Модератори процесу, які відігравали роль представників ЄС, готувалися до симуляції за окремою програмою, яка включала опрацювання навичок фасилітативної медіації. Під час симуляції модератори як посередники фокусувалися на наданні (розкритті невідомої частини) інформації про конфлікт та інтереси кожної сторони, організовували взаємодії між сторонами і забезпечували переговорне середовище, яке сприяло довірі до медіатора, а також дозволяло сторонам конфлікту відкрито і конструктивно обговорювати свої інтереси і потреби. Модератори намагалися забезпечити обмін повідомленнями між сторонами конфлікту через трьохсторонню переговорну структуру. Оскільки розробники симуляції «Реагування на кризові явища та конфлікти: оцінка потенціалу посередництва ЄС» обрали формат багатосторонніх переговорів, які є керованим процесом, модератори змушені були перебрати на себе ще частину функцій медіатора-формульщика. Зокрема, вони відіграли активну роль у структуруванні порядку денного, контролі процедур і часу переговорів. Водночас за сценарієм симуляції модератори не мали можливості пропонувати учасникам сутнісних пропозицій з врегулювання конфлікту. Крім того, під час симуляції медіатори не використовували важелі впливу на сторони конфлікту, щоб підштовхнути їх до укладення угоди. Цю функцію частково виконували окремі учасники симуляції з рольовими позиціями країн-членів ЄС. Представники окремих країн-членів ЄС за сценарієм могли використовувати ресурс переконання, тобто політичні, економічні, дипломатичні інструменти, у вигляді пропозицій-стимулів для досягнення компромісу або ж у вигляді пропозицій-примусу для укладення угоди між сторонами конфлікту. Водночас всі учасники симуляції мали попередження, що у разі внесення сутнісних пропозицій з врегулювання, вони беруть на себе відповідальність за поступки та пропонують допомогу в їх реалізації.

Проблемою, з якою стикнулися модератори під час симуляції, став вибір способу ухвалення групового рішення: правило більшості або консенсус? Оскільки учасники працювали одночасно у двох переговорних кімнатах, думки поділилися. В одній переговорній кімнаті модератор від ЄС спрямовував процес обговорення, намагаючись протидіяти формуванню виграшної коаліції, а в іншій – підтримував груповий «мозковий штурм» у створенні найкращої угоди. Відповідно у першому випадку результатом переговорів стало досягнення

компромісної угоди, яка передбачала обмін «території на суверенітет» з розблокуванням для обох сторін конфлікту руху в Європейський Союз. У другому випадку учасники симуляції обмежилися опрацюванням загальних підходів до нормалізації відносин між сторонами конфлікту, зробивши наголос на продовженні діалогу. Переговорне рішення встановлювало залежність між євроінтеграцією та спроможністю сторін конфлікту до примирення.

Однак в обох випадках модератори враховували унікальність Євросоюзу як ціннісного медіатора. Визнаючи притаманні ЄС повагу до прав людини та захист демократичних цінностей, вони намагалися уникати ситуацій, коли змушені були б надавати політичне «прикриття» або міжнародну легітимність рішенням, яке суперечило інтересам або завдавало збитків репутації Євросоюзу. Врахування ціннісних аспектів, які впливають на ухвалення рішень в рамках Європейського Союзу, було одним з завдань, яке ставили перед собою розробники симуляції «Реагування на кризові явища та конфлікти: оцінка потенціалу посередництва ЄС». Адже втручання ЄС у конфлікти по суті означає трансформацію конфлікту, втілення ліберального підходу до врегулювання конфліктів.

Підведення підсумків симуляції: чи досягають розробники поставленої мети

Завершальним елементом симуляції як методу навчання є дискусія, яку організують викладачі після того, як учасники завершили роботу над угодою. Якщо переговорна частина є тривалою, можливо складається з кількох раундів, розподілених на окремі дні, краще надати учасникам час, щоб вони відпочили і підготувалися до обговорення результатів участі. Розробники симуляції «Реагування на кризові явища та конфлікти: оцінка потенціалу посередництва ЄС» планували переговорну частину на 3 години. В обох переговорних кімнатах запланованого часу виявилось достатнім, щоб отримати потрібний для обговорення результат. Учасники симуляції обговорювали цей результат після тижневої перерви. Цього часу цілком вистачило, щоб вийти із своїх рольових позицій і спробувати поглянути критично, зважено і дещо відсторонено на набутий досвід. Під час обговорення учасники висловлювалися з приводу нових знань, навичок, оцінювали себе та інших учасників, надавали рекомендації щодо покращення симуляції.

Серед «вивчених уроків» найчастіше згадувалося, що «медіація є допоміжними переговорами, які розширюють і продовжують зусилля учасників конфлікту з пошуку шляхів врегулювання» (Олег С.), «медіація – процес з конкретним результатом» (Наталія Г.), «медіація починається з діалогу і будується на ньому» (Вероніка П.), «роль медіатора є ключовою у питаннях впливу, інклюзії, коаліцій» (Діана К.). Щодо оцінки потенціалу медіатора, то учасники симуляції в основному погодились у необхідності застосування різних критеріїв. Серед запропонованих ними критеріїв найчастіше згадувалися «процес» або «результати (зміни)». Учасники симуляції надали високу оцінку роботі своїх колег, які модерували переговорний процес у рольових позиціях представників ЄС (Вероніка П. та Артур Б.).

Європейський Союз отримав від учасників статус «ефективного посередника». Серед переваг посередництва ЄС вони визначили «співпрацю з іншими посередниками» (Артур Б.), «нормотворчу занепокоєність» (Анастасія Б.), «потенціал держав-членів» (Наталія Г.), «інструменти м'якої сили», «інтегративний підхід, що поєднує вирішення конфлікту та зовнішню політику» (Юлія П.), а серед недоліків – «недостатню підтримку виконання досягнутих угод», «надмірну увагу до процесу», «брак довіри з боку сторін конфлікту».

Результати обговорення симуляції відображають насамперед сприйняття, які сформувалися в учасників після симуляції. Для розробників симуляцій аналіз рефлексій є одним з показників того, чи досягають їх сценарії поставленої мети і що саме потрібно доопрацювати у випадку, якщо результат не відповідає попереднім очікуванням. Це важливо було зрозуміти, оскільки підхід до розробки цієї симуляції навряд чи можна вважати «методологічно вивіреною». Викладацька практика у навчанні міжнародним переговорам свідчить про те, що воно не може бути ефективним, якщо замкнено у певних визначених рамках. Модель або методологія створюють обмеження, часом заважають розумінню переговорного процесу. У цьому сенсі симуляція «Реагування на кризові явища та конфлікти: оцінка потенціалу посередництва ЄС» дозволяє учасникам зрозуміти теорію переговорів, випробувавши їх на собі, і зрозуміти міжнародну політику через переговори. Вона може бути корисним методом навчання за умов нерозуміння конкретної ролі ЄС у мирних процесах, що часом призводить до спрощених і переважно негативних оцінок його посередницьких зусиль або завищених очікувань, пов'язаних з прагненням Євросоюзу відігравати активну роль у миробудуванні. І тим самим сприяти підвищенню обізнаності про мирне посередництво як інструмент зовнішньої політики ЄС у широкому сенсі.

Список використаних джерел:

1. @JosepBorrellF. URL: https://twitter.com/JosepBorrellF/status/1595528968794431495?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1595528970845421568%7Ctwgr%5Ea408f810e69fb938446704031eb3a6eba8a29fa0%7Ctwcon%5Es2_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.eurointegration.com.ua%2Fnews%2F2022%2F11%2F24%2F7151225%2F
2. @VjosaOsmaniPRKS. URL: https://twitter.com/VjosaOsmaniPRKS/status/1602997884911239169?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1602997884911239169%7Ctwgr%5E68db7c8891dba1adaf70e4295165521a8ab14bf9%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.eurointegration.com.ua%2Fnews%2F2022%2F12%2F14%2F7152479%2F
3. Belgrade-Pristina Dialogue: Implementation Annex to the Agreement on the Path to normalization of Relations between Kosovo and Serbia. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/belgrade-pristina-dialogue-implementation-annex-agreement-path-normalisation-relations-between_en
4. Bell A., Valley T. The Art of Negotiation Exercise Design: Five Basic Principles to Produce Powerful Learning Experiences. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/nej.12305>
5. Bergmann J., Haastrup T., Niemann A., Whitman R. Introduction: The EU as International Mediator - Theoretical and Empirical Perspectives. *International Negotiation*, Vol. 23, № 2, pp. 157-176. URL: https://internationale.politik.uni-mainz.de/files/2018/11/Special-Issue-Introduction_EU-as-International-Mediator_CEDI.pdf

6. Boudewijn R. Multilateral Simulation Games: Preparations Are Crucial! PINpoints. Processes of International Negotiation. Network Perspectives. 48/2020. P. 27
7. Concept on EU Peace Mediation (Brussels, 11 December 2020). URL: <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/st13951.en20.pdf>
8. Concept on Strengthening EU Mediation and Dialogue Capacities. URL: https://eeas.europa.eu/archives/docs/cfsp/conflict_prevention/docs/concept_strengthening_eu_med_en.pdf
9. Druckman D., Ebner N. Games, Claims, and New Frames: Rethinking the Use of Simulation in Negotiation Education. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/nej.12005>
10. Druckman D., Ebner N. Simulation: Learning through Role Playing and Design. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9780470672532.wbepp250>
11. Dudouet V. A New Policy on EU Peace Mediation: From a Technical Capability to a Political Instrument of EU Foreign Policy. URL: <https://www.frient.de/en/artikel/a-new-eu-policy-on-peacemediation-from-a-technical-capability-to-a-political-instrument-of-eu-foreign-policy>
12. Faltas S. Simulation: A Powerful Training Tool. PINpoints. Processes of International Negotiation. Network Perspectives. 48/2020. P.36-37
13. Karjalainen T. EU peace mediation in the 2020s. From intervention to investment. *FIIA Working Paper*. October 2020/ 118. P.11
14. Managing Multiparty Negotiations. *Program on Negotiation Harvard Law School. Free Report*. P.2
15. Meerts P. Lessons for and from Training: From Practice to Theory. PINpoints. Processes of International Negotiation. Network Perspectives. 48/2020. P.28
16. Muller P., Bergmann J. Orchestrating peace in South Sudan: exploring the effectiveness of the European Union's mediation support. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09662839.2020.1751616>
17. Natorski M. EU Mediation Practices in Ukraine during Revolutions: What Authority as a Peacemaker? URL: https://brill.com/view/journals/iner/23/2/article-p278_7.xml
18. Peace Mediation Guidelines. December 2020. URL: https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eeas_mediation_guidelines_14122020.pdf
19. Pinfari M. EU Mediation in Egypt. Te Limits of Reactive Conflict Management. *International Negotiation*, 2018. № 23(2). P.199–217
20. Schuessler R. Realistic Simulations in Teaching University Students. PINpoints. Processes of International Negotiation. Network Perspectives. 48/2020. P.39-40.
21. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe, A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. URL: https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf
22. Touval S. The superpowers as mediators. *Mediation in international relations: Multiple approaches to conflict management* (J. Bercovitch & J. Z. Rubin (Eds.)). St. Martin'S Press, 1992. pp. 232–248
23. В ЄС досягли згоди про безвіз з Косовом з 1 січня 2024 р. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/11/23/7151168/>
24. Косово подало заявку на вступ до ЄС. Це початок довгої дороги. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-63988170>

Бочарова Юлія

*доктор економічних наук, професор
професор кафедри економіки та туризму*

*Донецький національний університет
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського*

**РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ У ДОНЕЦЬКОМУ
НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ ІМЕНІ
МИХАЙЛА ТУГАН-БАРАНОВСЬКОГО**

**DEVELOPMENT OF EUROPEAN STUDIES AT THE DONETS
NATIONAL UNIVERSITY OF ECONOMICS AND TRADE E NAMED
AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY**

Анотація. У статті представлено результати аналізу стану та особливостей розвитку та відновлення потенціалу європейських студій у ДонНУЕТ. Обґрунтовано, що Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського є одним із тих закладів вищої освіти, що започаткували тренд на розвиток Європейських студій в Україні. Визначено, що розвиток європейських студій в ДонНУЕТ – це стадіальний та нелінійний процес, що охоплює три етапи, кожен із яких характеризується своїми специфічними часовими межами (1 етап – 1997-2014 рр., 2-й етап – 2015-2020 рр., 3-й етап – із 2021 року - дотепер), передумовами, особливостями застосування інституційних форм розвитку європейських студій та результатами цього процесу. Ідентифіковано, що найбільш динамічно розвиток європейських студій у ДонНУЕТ відбувається у 1997-2014 рр., на сучасному етапі розвитку європейських студій в ДонНУЕТ характеризується поєднанням двох інституційних форм (форма окремих модулів та тем в рамках курсів та форма окремого курсу для здобувачів вищої освіти ДонНУЕТ ряду спеціальностей), активним нарощенням переліку окремих курсів із вираженням європейським фокусом для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Ключові слова: європейські студії ДонНУЕТ, розвиток європейських студій, відновлення потенціалу європейських студій.

Summary. The article presents the results of the analysis of the state and features of the development and rebuilding of the of European studies' potential in DonNUET. It is substantiated that the Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhailo Tugan-Baranovskyi is one of those institutions of higher education that

started the trend for the development of European studies in Ukraine. It was determined that the development of European studies at DonNUET is a staged and non-linear process, covering three stages, each of which is characterized by its specific time limits (1st stage - 1997-2014, 2nd stage - 2015-2020, 3 stage - from 2021 to now), prerequisites, features of the application of institutional forms of development of European studies and the results of this process. It has been identified that the most dynamic development of European studies at DonNUET takes place in 1997-2014, at the current stage of the development of European studies at DonNUET is characterized by a combination of two institutional forms (the form of separate modules and topics within the courses and the form of a separate course for higher education seekers of DonNUET series specialties), active expansion of the list of individual courses with a pronounced European focus for applicants of the first (bachelor) level of higher education.

Keywords: European studies, DonNUET, development of European studies, restoration of the potential of European studies.

Постановка проблеми. Розвиток європейських студій в Україні – це логічний результат процесу зростання наукового та практичного інтересу до процесів функціонування та розвитку ЄС наприкінці ХХ – початку ХХІ століття як одного із найбільш розвинених та успішних інтеграційних блоків світу, стратегічного курсу України на євроінтеграцію та розвитку відносин України та ЄС, і, як наслідок зростання потреби у висококваліфікованих фахівцях нової генерації, спроможних забезпечувати підтримку та подальший розвиток відносин України та ЄС.

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського (далі – ДонНУЕТ) як одних із провідних освітніх, наукових, методичних центрів України із більше, ніж 100-річною історією ніколи не стояв осторонь цього процесу, став одним із тих закладів вищої освіти, що започаткували тренд на розвиток Європейських студій в Україні.

Незважаючи на суттєві здобутки у напрямку розбудови Європейських студій ДонНУЕТ у 1997-2014 роках (європейські студії у ДонНУЕТ у цей період розвивалися одразу у трьох інституційних формах: у формі спеціалізацій з європейських студій магістерських програм, у формі окремих модулів в рамках певних курсів, у формі окремих курсів [1]), у 2015 році, урахувавши суттєві зміни в умовах провадження освітньої діяльності ДонНУЕТ, розвиток європейських студій було призупинено (європейські студії у ДонНУЕТ у цей період розвивалися лише у одній інституційній формі), що актуалізує питання аналізу здобутків ДонНУЕТ у напрямку відновлення потенціалу європейських студій на сучасному етапі розвитку.

Мета статті. Мета статті полягає у ознайомленні широкого загалу із особливостями розвитку та відновлення потенціалу Європейських студій у ДонНУЕТ.

Виклад основного матеріалу дослідження. ДонНУЕТ – один із провідних (стабільно входить до академічного рейтингу українських університетів «Топ-

200 Україна»[2]) багатогалузевих закладів вищої освіти четвертого рівня акредитації із більше, ніж 100-річною історією, що:

у 2014 році, урахувавши складну суспільно-політичну ситуацію на Сході України та продовження збройного конфлікту на території міста Донецьк, відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 17 жовтня 2014 р. №1178, було переведено у м. Кривий Ріг [3];

забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців за 27 освітніми програмами, що охоплюють 3 рівні вищої освіти, 14 спеціальностей, 9 галузей знань [3];

має розвинену мережу організацій-партнерів у світі, зокрема у Великобританії, Німеччині, Португалії, Франції, Бельгії, Швеції, Польщі, бере активну участь у програмах міжнародної співпраці – є постійним партнером у спільних проектах в рамках міжнародних грантових програм Європейського Союзу, Британської Ради, двосторонніх наукових і дослідницьких проектах, грантах приватних фондів; є підписантом Великої Болонської Хартії Університетів та членом Європейської асоціації університетів [3].

Протягом усієї історії свого функціонування та розвитку й дотепер ДонНУЕТ активно співпрацює із стейкхолдерами, розвиває міжнародне співробітництво, що багато в чому визначило й продовжує визначати особливості функціонування та розвитку Університету, його портфель освітніх програм.

Із участі у одному такому проекті міжнародної співпраці - програмі TEMPUS/TACIS "Розробка навчального плану з життєздатної економіки" (T-JEP-10030-95) розпочинається історія розвитку Європейських студій у ДонНУЕТ. Так, за результатами участі Університету у зазначеному вище проекті в 1997 році у ДонНУЕТ відкривається нова спеціальність «Міжнародна економіка» та створюється кафедра міжнародної економіки, що і стає локомотивом розвитку Європейських студій в Університеті.

За ініціативою кафедри міжнародної економіки:

протягом 1997-2005 рр. в навчальні плани підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів зі спеціальності «Міжнародна економіка» запроваджується ціла низка навчальних курсів та окремих модулів в рамках курсів, що присвячені ЄС;

з 2006 року розпочинається реалізація магістерської освітньої програми «Міжнародна економіка» із спеціалізацією «Економічна політика ЄС», навчаючись на якій здобувачі вищої освіти формують компетенції із цілої низки дисциплін із вираженим європейським фокусом: «Інститути ЄС та особливості регулювання економічної діяльності», «Валютно-фінансова політика ЄС», «Інвестиційна та інноваційна політика ЄС», «Торгова політика ЄС» тощо;

з 2008 року на базі кафедри міжнародної економіки проводиться Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт з природничих, технічних та гуманітарних наук за напрямом «Актуальні питання співробітництва з Європейським Союзом»;

з 2009 року - здійснюється організація та проведення міжнародних тренінгів з практики функціонування транснаціональних компаній країн Європейського Союзу, за результатами яких проводяться підсумкові науково-практичні конференції: «Розвиток бізнесу: національний та міжнародний дискурс», «Економічна політика країн ЄС» [3].

Таким чином, 1997-2014 рр. – період активного розвитку європейських студій в ДонНУЕТ, для якого характерне те, що європейські студії розвиваються одразу у трьох інституційних формах: у формі спеціалізацій з європейських студій магістерської програми, у формі окремих модулів в рамках певних курсів, у формі окремих курсів.

Зміна місця дислокації ДонНУЕТ та, як наслідок, інші суттєві зміни в умовах провадження освітньої діяльності ДонНУЕТ у 2014 році [3], внесли корективи у розвиток Європейських студій у ДонНУЕТ у 2015-2020 рр., гальмуючи цей процес. У цей період європейські студії у ДонНУЕТ розвиваються лише у одній інституційній формі – у формі окремих модулів та тем в рамках таких курсів, як: «Міжнародна економіка», «Міжнародна інтеграція», «Міжнародна торгівля», «Міжнародна економічна діяльність України» тощо.

Із 2021 року починається нова віха у розвитку європейських студій в ДонНУЕТ, що триває дотепер, характеризується розширенням інституційних форм реалізації європейських студій у ДонНУЕТ – до форми окремих модулів та тем в рамках курсів додається форма окремого курсу для здобувачів вищої освіти ДонНУЕТ ряду спеціальностей.

Відновленню потенціалу Європейських студій у ДонНУЕТ сприяє ціла низка факторів, серед яких:

зміна контексту розвитку [4,5] і, як наслідок, зміни у запитах стейкхолдерів – підвищення інтересу до розвитку європейських студій;

активна дослідницька діяльність науково-педагогічного колективу із євроінтеграційної тематики;

прийняття та початок реалізації Стратегії розвитку ДонНУЕТ на 2021-2025 рр., що ураховує євроінтеграційні прагнення України [6];

долучення ДонНУЕТ до проєкту «Відбудова потенціалу Європейських студій на українських територіях, що постраждали від конфлікту: осмислюючи виклики та генеруючи рішення»;

реалізація ДонНУЕТ проєкту міжнародної технічної допомоги Європейського Союзу «Підвищення освітньої та наукової ролі ДонНУЕТ як внутрішньо переміщеного закладу вищої освіти у громаді Донецької області» [3] тощо.

Незважаючи на те, що новий етап у розвитку європейських студій в ДонНУЕТ триває лише 3-й рік, ДонНУЕТ вже має суттєві здобутки. Так, у 2021-2023 рр.:

1) за результатами реалізації ДонНУЕТ проєкту міжнародної технічної допомоги Європейського Союзу «Підвищення освітньої та наукової ролі ДонНУЕТ як внутрішньо переміщеного закладу вищої освіти у громаді

Донецької області» систематично проводяться інформаційні заходи, спрямовані на підвищення рівня обізнаності як здобувачів вищої освіти, так і громади м. Кривий Ріг з питань розвитку та функціонування ЄС; створено Центр європейської інтеграції, основними напрямками діяльності якого є реалізація короткострокових освітніх програм в сфері європейської інтеграції; популяризація загального європейського культурного надбання; організація проведення лекцій, семінарів, вебінарів, тренінгів в сфері європейської інтеграції як для здобувачів вищої освіти ДонНУЕТ, так і для громади м. Кривий Ріг; підготовка інформаційних матеріалів щодо розвитку ЄС; проведення соціологічних опитувань в сфері європейської інтеграції тощо;

2) за результатами вивчення запитів стейкхолдерів, реалізації мікропроєкту ДонНУЕТ як учасника проєкту «Відбудова потенціалу Європейських студій на українських територіях, що постраждали від конфлікту: осмислюючи виклики та генеруючи рішення» у освітні програми підготовки здобувачів першого рівня вищої освіти ДонНУЕТ ряду спеціальностей (051 «Економіка», 292 «Міжнародні економічні відносини», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 073 «Менеджмент», 075 «Маркетинг», 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» тощо) 2022 р. та 2023 р. запроваджено практику вивчення обов'язкового освітнього компоненту (далі – ОК) «Європейські цінності та євроінтеграційний процес» (далі - ЄЦЄП). ЄЦЄП має на меті формування у здобувачів вищої освіти сучасного наукового світогляду та системи спеціальних знань щодо європейських цінностей та євроінтеграційного процесу, формування компетентностей щодо аналізу, оцінки і прогнозування розвитку відносин України та ЄС, обґрунтування цінності громадянського (демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, забезпечення дії принципу верховенства права, дотримання прав і свобод людини і громадянина. Завдання ЄЦЄП полягає в теоретичній і практичній підготовці здобувачів ВО у сфері європейських цінностей та євроінтеграційного процесу; *формуванні вмінь та навичок: ідентифікації* трендів, факторів, особливостей та перспективних напрямів розвитку євроінтеграційного процесу, спільних політик ЄС; *застосування* методик аналізу та оцінки європейських цінностей та їх впливу на соціально-економічний розвиток країн ЄС; *аналізу, оцінки та прогнозування* розвитку ЄС в цілому, його спільних політик, відносин України та ЄС, ефектів інтеграції України у ЄС; *визначення особливостей та перспективних напрямів розвитку* відносин України та ЄС; *презентації результатів власних досліджень* щодо європейських цінностей та євроінтеграційного процесу [3].

У результаті вивчення ЄЦЄП здобувачі вищої освіти мають набути таких результатів навчання (відповідно до Дублінських дескрипторів):

знання: сутності, характеристик та етапів розвитку просторових, кліматичних, аксіологічних особливостей розвитку Європи; місця та ролі Європи на гео економічній та геополітичній арені; європейських цінностей; інструментів дослідження цінностей; стану та особливостей трансформації європейських цінностей; особливостей способу життя в ЄС; теорії інтеграції; витоків та історії розвитку ЄС; інституцій ЄС та їх сфер компетенції; *Acquis communautaire*;

особливостей соціально-економічного розвитку ЄС; особливостей формування та особливостей використання бюджету ЄС; переліку та особливостей реалізації спільних політик країн ЄС; передумов, історії, особливостей та перспектив розвитку відносин України та ЄС;

уміння/навички: ідентифікувати основні чинники, наслідки, характерні риси та особливості євроінтеграційного процесу; підбирати і вміло застосовувати методики, інструменти подальшого розвитку спільних політик країн ЄС; здійснювати комплексний аналіз та прогнозування ефектів інтеграції для країн ЄС та країн-асоційованих членів;

комунікація: доносити результати дослідження та прогнозування розвитку євроінтеграційних процесів до фахівців та нефахівців;

обґрунтовувати та аргументувати власну думку щодо напрямків впливу на розвиток євроінтеграційного процесу, відносин України та ЄС;

відповідальність і автономія: спроможність самостійно проводити дослідження, приймати обґрунтовані рішення щодо перспективних напрямів розвитку спільних політик ЄС, відносин України та ЄС; спроможність нести відповідальність за результати досліджень, вироблення та ухвалення рішень щодо розвитку євроінтеграційного процесу; дотримуватися засад відповідального та сталого розвитку.

Зміст ОК ЄЦЄП охоплює 2 змістових модулі, що розкриваються у 7 темах:

Тема 1. Європа як соціокультурний феномен.

Тема 2. Європейські цінності та спосіб життя.

Тема 3. Теорія інтеграції. Витоки та історія розвитку ЄС.

Тема 4. Інституції ЄС та *Acquis communautaire*.

Тема 5. Соціально-економічний розвиток та бюджет ЄС.

Тема 6. Спільні політики ЄС.

Тема 7. Україна та ЄС: передумови, історія, особливості та перспективи розвитку відносин [3].

Для забезпечення підтримки здобувачів вищої освіти у процесі вивчення ОК ЄЦЄП на платформі Moodle ДонНУЕТ сформовано відповідний курс, до якого підключені здобувачі, які вивчають зазначений ОК.

Матеріали до вивчення ЄЦЄП сформовані у Moodle, охоплюють чотири категорії контенту:

організаційні матеріали – формують уявлення про навчальну дисципліну, її зміст, політику тощо, включають: програму, робочу програму дисципліни, силабус;

теоретичні матеріали – формують знання і розуміння теоретичних питань навчальної дисципліни, включають: конспект лекцій, презентації за темами дисципліни, навчальний посібник, законодавство, статті українських та зарубіжних дослідників, навчальне відео (теоретичне);

практичні матеріали – формують уміння та здатність виконувати оціночні, аналітичні та розрахункові процедури, передбачені метою вивчення дисципліни, її завданнями, включають: методичні вказівки, дидактичні матеріали, навчальне відео (проблемне) тощо;

контрольні (оціночні) матеріали – перевіряють засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних матеріалів, рівень успішності роботи над практичними матеріалами: тестування, завдання для самостійного виконання (творчі завдання) тощо;

3) за результатами конкурсу проєктів програми Erasmus+ Jean Monnet Modules 2023 року здобув перемогу трирічний проєкт ДонНУЕТ – модуль «Європейські цінності: сталий розвиток, економічна безпека та цивілізаційні імперативи» (101127413 — EVSDESCI) [7].

Під час реалізації проєкту заплановано досягнення таких цілей:

впровадження нових дисциплін у навчальний процес ДонНУЕТ («Європейська інтеграція: інституційні рамки, спільні політики та цивілізаційні імперативи»), «Європейські практики сталого розвитку: впровадження досвіду для України», «Економічна безпека в умовах євроінтеграційних процесів»);

проведення наукових досліджень у галузі інтеграції до ЄС та сприяння поширенню результатів серед академічної та наукової спільноти України та світу, громадянського суспільства;

підвищення рівня знань про ЄС здобувачів вищої освіти, викладачів та місцевої громади та інтересу до ЄС шляхом підготовки та проведення освітніх та наукових заходів з впровадження цінностей ЄС в Україні.

Висновки. Беручи до уваги все зазначене вище, можна зробити такі висновки:

на сучасному етапі розвитку ДонНУЕТ має досвід у розвитку європейських студій у всіх трьох інституційних формах: у формі реалізації освітньої програми із спеціалізацією на європейських студіях, у формі окремих курсів, що викладаються для здобувачів вищої освіти широкого переліку освітніх програм, у формі окремих модулів та тем в рамках курсів. Кожна із зазначених інституційних форм характеризується своїми перевагами та недоліками;

розвиток європейських студій в ДонНУЕТ – це стадіальний та нелінійний процес, що охоплює на сьогодні три етапи, кожен із яких характеризується своїми специфічними часовими межами, передумовами, особливостями застосування інституційних форм та результатами цього процесу;

найбільш динамічно розвиток європейських студій у ДонНУЕТ відбувається у 1997-2014 рр. – охоплює всі три інституційні форми розвитку європейських студій;

на сучасному етапі розвитку європейських студій в ДонНУЕТ характеризується поєднанням двох інституційних форм (форма окремих модулів та тем в рамках курсів та форма окремого курсу для здобувачів вищої освіти ДонНУЕТ ряду спеціальностей), активним нарощенням переліку окремих курсів для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти із вираженим європейським фокусом.

Список використаних джерел:

1. Стан розвитку європейських студій в Україні – 2011. URL: <http://jmce.ukma.edu.ua/sites/default/files/es-2011.pdf>.

2. Центр міжнародних проєктів «Євроосвіта». Топ-200 кращих університетів України.
URL: <https://euroosvita.net/reyt/>.
3. Сайт ДонНУЕТ. URL: <https://donnuet.edu.ua/>
4. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом за 2022 рік.
URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf
5. Результати опитування у макрорегіонах України, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова за підтримки програми MATRA з 13 по 21 грудня 2022 року. URL: <https://dif.org.ua/article/2022-y-golovni-podii-roku-viyna-i-mir-nato-ta-es-natkhnennya-roku-memi-ta-simvoli>
6. Стратегія розвитку ДонНУЕТ на 2021-2025 рр. URL: <https://donnuet.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/strategy-donnuet-2021-2025.doc>
7. Проєкти-переможці конкурсу проєктів програми Erasmus+ Jean Monnet Modules 2023.
URL: <https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/jm-2023-selection-results.xlsx>

Зеленко Олена

*професор кафедри міжнародної економіки і туризму
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Карчевська Олена

*доцент кафедри політології та культурологічних студій
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Павлова Людмила

*в.о. завідувача кафедри політології та культурологічних студій
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Сапицька Олена

*в.о. завідувача кафедри історії та археології
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

**ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ В ОСВІТНІЙ
ПРОЦЕС ЗВО УКРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ СХУ ІМ. В. ДАЛЯ: СУЧАСНИЙ
КОНТЕКСТ**

**THE IMPLEMENTING EXPERIENCE OF EUROPEAN STUDIES IN THE
EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN
UKRAINE ON THE EXAMPLE OF EAST UKRAINIAN VOLODYMYR
DAHL NATIONAL UNIVERSITY: MODERN CONTEXT**

Анотація. Розглядаються особливості викладання та дослідження європейської інтеграції українськими закладами вищої освіти на прикладі СНУ ім. В. Даля. Характеризуються сучасний стан та результативність впровадження європейських студій у навчальний процес у контексті діючої Стратегії розвитку університету. Визначаються перспективи реалізації проєктів програми Еразмус+ напрямку ім. Жана Монне для університету в теперішніх умовах розвитку вищої освіти України, враховуючи існуючий досвід міжнародної партнерської діяльності та умови воєнного стану.

Ключові слова: Україна, інтернаціоналізація, Європейські студії, ЗВО, міжнародне партнерство.

Summary. The article deals with the peculiarities of teaching and research of European integration at Ukrainian higher educational institutions on the example of Volodymyr Dahl National University. The current state and effectiveness of the implementation of European studies in the educational process in the context of the current university development strategy are characterized. The prospects for the implementation of Erasmus+ Jean Monnet projects for the university in the current conditions of development of higher education in Ukraine are determined, taking into account the existing experience of international partnerships and martial law conditions.

Keywords: Ukraine, internationalization, European studies, higher education institution, international partnership.

Постановка проблеми. Україна, з набуттям незалежності в контексті сучасної історії розвитку, обирає шлях цивілізованого розвитку, в тому числі, через реалізацію процесів інтернаціоналізації у вищій освіті. Ці процеси набувають все більшого значення, вирівнюючи академічний ландшафт України з європейською системою вищої освіти, що постійно розвивається. Одним із ефективних інструментів реалізації зазначеного шляху розвитку є Програма Еразмус+, напрямку ім. Жана Монне – одна із програм Європейського союзу, яка була заснована у 1990 році. Жан Монне – вчений-економіст, який прагнув об'єднання європейського простору у всіх аспектах життєдіяльності. Відповідно, мета напрямку програми, названого на його честь – підвищення поінформованості освітянської спільноти та суспільства в цілому про особливості реалізації процесів європейської інтеграції в економічній, історико-культурній та юридичній площині.

В Україні процес інтернаціоналізації освіти інтенсивно реалізується протягом останніх двадцяти років. Участь у Програмі Еразмус+ та безпосередньо у напрямку ім. Жана Монне тільки сприяє зміцненню міжнародних зв'язків у освітянському та, загалом, у суспільному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням та впровадженням проєктів програми ім. Жана Монне займається багато українських дослідників. Історія впровадження проєктів бере свій початок з початку третього тисячоліття (2001 р.). Першими прийнятими проєктами на той час були академічні модулі, реалізовані в межах Донецького національного

університету «Основи права в ЄС», «Досягнення та перспективи європейської освітньої та науко-технічної інтеграції» тощо [1, с. 217]. З кожним роком збільшується і кількість аплікантів, і спектр тематик, що подаються на розгляд.

Впровадженню накопиченого провідного досвіду розвитку процесів інтернаціоналізації у вищій освіті сприяють і заходи, що ініціюються та реалізуються національним офісом Програми Еразмус+ в Україні. Так, 22 вересня 2023 р. відбувся вебінар «Забезпечення якості освітніх програм у контексті євроінтеграції: екологізація, визнання, цифровізація, інклюзія». Це кластерний захід з модернізації освітніх програм до якого долучились близько 60 учасників з освітянської та наукової експертної спільноти [2].

Незважаючи на успішний досвід співпраці українських освітян із Програмою Еразмус+ та безпосередньо із її напрямом ім. Жана Монне, сучасний контекст життєдіяльності України вносить свої корективи у подальшу роботу ЗВО в контексті інтернаціоналізації та євроінтеграції вітчизняної вищої освіти. Цей факт потребує висвітлення через дослідження досвіду реалізації проєктних напрямів роботи окремих українських закладів вищої освіти й визначення перспективи сталих форматів освітньо-наукового партнерства на найближчу перспективу.

Мета дослідження. Проаналізувати умови та сучасний досвід впровадження проєктів програми Еразмус+ напряму ім. Жана Монне в теперішніх умовах розвитку вищої освіти України на прикладі СНУ ім. В. Даля та визначити виклики та перспективні формати для подальшого міжнародного партнерства і можливості підвищення ступеня впровадження європейських студій у навчальний процес СНУ ім. В. Даля.

Результати дослідження. Особливої актуальності напрям ім. Жана Монне набуває в контексті сучасних подій в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну. Країна виборює своє право бути частиною цивілізованого суспільства не тільки на полі бою. Результатом докладених українськими науковцями зусиль стали рекордні 93 проєкти, профінансовані у 2022 році в межах Програми Еразмус+ за напрямом ім. Жана Монне [3].

Одним із університетів, що розпочали свій шлях до інтернаціоналізації власного освітнього середовища, став Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. ЗВО має більш ніж сторічну історію, є одним з провідних університетів на сході України. У 2014 був вперше переміщений з Луганську до м. Северодонецьк у зв'язку з окупацією частини Луганської області.

Одним із головних стратегічних напрямів Університету в межах стратегії інтернаціоналізації до 2028 року є розвиток європейської ідентичності та культивування європейських цінностей [4, с. 15] шляхом:

1. формування європейської ідентичності університетської спільноти;
2. просування європейських цінностей серед співробітників та здобувачів університету;
3. підвищення якості освіти;
4. розвитку міжкультурної комунікації;

5. популяризації передових практик у реалізації цілей сталого розвитку;

6. позиціонування університету як лідера суспільного життя і провідника європейської моделі громадянської культури (активності, ініціативності, толерантності та відповідальності) та як провідника модернізації та демократичного розвитку ресурсами освіти й науки.

Вже сьогодні в університеті розширена відповідна тематика в обов'язкових освітніх компонентах з підготовки за наступними спеціальностями: «Історія та археологія», «Політологія», «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», «Міжнародні економічні відносини», «Право».

У СНУ ім. В. Даля розроблені та викладаються курси з європейських фокусом:

– «Європейський Союз у міжнародних відносинах», «Зовнішня політика країн Західної Європи» (бакалаврат, вибіркова, 25 слухачів); «Зовнішня політика країн Європи» (бакалаврат, вибіркова, 25 слухачів).

– «History of European Union» (магістратура, обов'язкова, обов'язкова для професійної підготовки, 25 слухачів);

– «Право в Європейському Союзі» (бакалаврат, вибіркова, 25 слухачів);

– «Євроінтеграція, міжнародне публічне управління та безпека» (магістратура; обов'язкова, до 10 слухачів).

Також в університеті діє Інформаційний центр ЄС, який здійснює інформаційний супровід у підготовці тематичних блоків різних дисциплін, які потребують актуальних даних й показників розвитку країн ЄС; налагоджує комунікацію (телемости та онлайн зустрічі) між далівською молоддю та студентами держав зі складу європейської співдружності. Отже, основною метою діяльності центру – поширення інформації про ЄС та його політику, надання допомоги університетам та дослідницьким центрам в навчанні студентів та проведенні дослідницької роботи з питань європейської інтеграції, а також сприяння участі студентів в дебатах з європейських питань.

Інформаційний центр має публікації та матеріали офіційних установ Європейського Союзу, а також періодичних видань, журналів ЄС та інших матеріалів, що стосуються діяльності ЄС, життя та соціальних стандартів, освіти в країнах ЄС, питань співпраці України та ЄС, та багато інших матеріалів. Крім того, на базі інформаційного центру ЄС регулярно проводяться інформаційні заходи для студентів та викладачів з найбільш актуальних питань стосовно діяльності Європейського Союзу, його відносин з Україною, презентації освітніх програм ЄС для студентів та молодих науковців. Користуватись матеріалами Центру можуть всі бажаючі. Представники інформаційного центру ЄС надають всю необхідну допомогу у пошуку матеріалів та підтримують тих, хто цікавиться тематикою Європейських студій.

В університеті на постійній основі також проводяться просвітницько-інформаційні заходи європейського спрямування, серед них:

1. Лекції-дискусії на тему: «Євроінтеграційні впливи на сучасний розвиток України» (інформаційно просвітницькі заходи для студентів всіх спеціальностей, в середньому доєдналося по 20 осіб на кожну зустріч).

2. Щорічна міжнародна конференція «Перспективи розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація» розширена за рахунок секції з проблем відносин Україна – ЄС (учасники заходу – 100 осіб, видано збірку матеріалів конференції).

3. Навчально-тренінгові заходи, що проходили в рамках міжнародного проекту Київської Школи Дипломатичних Мистецтв «Громадянська освіта проти дезінформації: протидія неправдивим викладам історії в міжнародній політиці й пропаганді», спрямовані протидії кремлівським фейкам та спекуляції росією історичними нарративами на території країн ЄС з вересня 2022 р. по травень 2023 р.

4. Навчальні воркшопи з медіаграмотності для студентів та молоді старшого шкільного віку в межах проекту «Розумію» за підтримки DW Akademie. Воркшопи були націлені на формування критичного мислення, уважності та навичок протидії інформаційній агресії з боку рф та популяризації основних цінностей ЄС в Україні із залученням експертів європейських країн. Основними темами були: «Роль сучасних медіа в суспільній комунікації», «Маніпуляції: як не потрапляти й не продукувати» з квітня 2022 р. по березень 2023 р.

5. Відкриті лекції-дискусії з проблем ціннісного виміру доброчесності з детальним розглядом морально-етичного підходу та прикладами впровадження принципів доброчесності в окремих країнах ЄС та особливостями інституціоналізації цього феномену в Україні з серпня по вересень 2023 р.

6. Засідання студентського клубу «Політика XXI століття», що діє на Юридичному факультеті, на зустрічах якого розглядаються теми, котрі виносяться студентської молоддю на розширене обговорення. Серед останніх тем були: «Регіоналізація міжнародної безпеки в умовах актуальних викликів та загроз», що демонструє зацікавленість студентства в більшій обізнаності та знанні актуальних міжнародних позицій щодо оновлення опор європейської системи безпеки та «Сучасні моделі парламентаризму: варіанти для України», де були представлені Німецький, Польський, Французький, Італійський варіанти і проаналізовані їх переваги та недоліки. Такі зустрічі поглиблюють знання студентів про розвиток політичних інститутів та міжнародних процесів в регіоні й світі, дозволяють об'єктивно оцінити недоліки національного демократичного поступу.

7. Членство колег-освітян в асоціації APREI, яка підтримує інформаційно, надає доступ до успішних ініціатив проектної діяльності в сфері дослідження Європейських студій, створює комунікаційні майданчики з майстер класами та воркшопами на яких українські освітяни діляться досвідом з іноземними колегами, формують навички написання грантових заявок, навички планування та ризик-менеджменту для реалізації освітньої-наукової ініціативи, дізнаються про формати партнерства тощо.

Механізми забезпечення якості є невід'ємною частиною підтримки високих стандартів освіти. Регулярне оцінювання, процеси акредитації та механізми зворотного зв'язку студентів гарантують, що програми європейських студій є найвищої якості та відповідають стандартам, встановленим європейськими освітніми органами.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну та бойові дії на території нашої країни спричинили необхідність другого переміщення Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, спочатку, до м. Дніпро, а пізніше – до м. Київ. На жаль, велика кількість запланованих ініціатив було відтерміновано. Але на сьогодні є плани щодо підготовки заявки «Соціальний вимір сталого розвитку Європейського Союзу: досвід для України» (академічний модуль).

Цільова аудиторія проекту – здобувачі вищої освіти СНУ В. Даля та учнівська молодь східних регіонів України, територіальна віддаленість яких, а також історичні підвалини не сприяли процесам зближення та інтеграції цієї категорії населення у європейське співтовариство; особи, що перемістилися й потребують обізнаності в питаннях євроінтеграції.

Україна має стати більш прогнозованою для країн ЄС, для цього необхідно розуміти, які соціальні групи в українському суспільстві потребують більшої просвітницької уваги для формування демократичних традицій й культури з поступовим звільненням від свідомості несприйняття західних цінностей.

Мета та завдання майбутнього проекту: ознайомлення здобувачів ЗВО із історичними віхами, політикою та процесами сталого розвитку в ЄС, демонстрація основних особливостей та переваг найкращих практик, які варто наслідувати Україні в процесі євроінтеграції; формування у студентів усталеного світогляду сучасного члена європейської спільноти.

Він має бути міждисциплінарними, охоплюючи низку предметів, таких як політика, економіка, культура та історія тощо. Такий підхід дозволить студентам ще більше розвинути комплексне та детальне розуміння Європейського Союзу.

Ключові заходи в рамках проекту: розробка навчального курсу, який буде впроваджений в освітній процес протягом трьох років, обсягом не менше 40 академічних годин на рік. Основна форма – лекції, семінарські заняття, підготовка здобувачами особистих проектів та їх захист як підсумкової атестації з навчального курсу. Проведення викладачами курсу відкритих тематичних занять з окремих ключових тем курсу для широкого загалу університетської спільноти та запрошення на відповідні заходи учнівської та студентської молоді з переміщених закладів освіти.

Результат проекту: впровадження курсу як освітньої компоненти в освітні програми ряду спеціальностей на бакалаврському рівні; створення веб-сторінки проекту та сторінок у соцмережах; публікація монографії.

Важливо заохочувати студентів критично мислити щодо європейських питань, політики та викликів. Це готує їх аналізувати складні проблеми, брати участь у інформованих дебатах і ставати відповідальними, інформованими громадянами в глобальному європейському контексті.

У нових умовах науково-педагогічному складу університету не вдається повною мірою реалізувати всі заплановані заходи з популяризації Європейських студій, ця робота, на жаль зараз не має комплексного та чітко визначеного характеру, що пов'язано в цілому із тими труднощами, які університет має подолати. Крім того, за принципами SWOT-аналізу можна виділити конкретні внутрішні та зовнішні ризики (табл. 1).

Таблиця 1.

Слабкі сторони та загрози проєкту «Соціальний вимір сталого розвитку Європейського Союзу: досвід для України»

Слабкі сторони:	Загрози:
1	2
<p>1.Складність впровадження курсу пов'язана із труднощами сприйняття пропонованих тем студентами, які не знайомі з основними цінностями ЄС, не мають базових знань щодо процесу євроінтеграції.</p> <p>2.Динамічний характер: Європейський Союз постійно розвивається, що може призвести до того, що вміст модуля швидко застаріє без регулярних оновлень.</p> <p>3.Потенційно делікатні теми: дискусії, пов'язані з суверенітетом, націоналізмом і різними поглядами на інтеграцію, можуть призвести до розбіжностей серед студентів.</p> <p>4.Обмежений фокус: Залежно від дизайну курсу певні аспекти європейської інтеграції (наприклад, історичний контекст, правова база) можуть отримати більше уваги, ніж інші, створюючи дисбаланс у висвітленні.</p>	<p>1.Зміна геополітичної картини світу; зміни в глобальній політиці, такі як зростання націоналізму або зміни у глобальному балансі сил, можуть вплинути на актуальність і динаміку європейської інтеграції.</p> <p>2.Обмеженість ресурсів: обмежений доступ до поточних досліджень, баз даних або експертів може перешкоджати глибині вивчення та дослідження в рамках модуля.</p> <p>3.Залучення студентів: складність предмету може стримати деяких студентів від зарахування на курс, якщо він буде вибіркоким, що вплине на загальну участь та інтерес.</p> <p>4.Політичні суперечки: дискусії про європейську інтеграцію можуть бути делікатними через різні думки на такі теми, як інтеграція, ідентичність та імміграція, що потенційно може призвести до зривів або конфліктів у класі.</p> <p>5.Також, окрім ризиків, пов'язаних із формуванням та сприйняттям змістовної складової курсу, можуть бути загрози, пов'язані із воєнним станом, Конкуренцією з боку інших навчальних курсів (у випадку виборності), технічні труднощі у реалізації онлайн навчання, зміна складу команди.</p>

Джерело: розроблено авторами

Ключові проблеми, з якими стикнувся університет в умовах воєнного стану: втрата та відсутність матеріально-технічної бази (приміщення, лабораторії, обладнання тощо) та частини науково-дослідного потенціалу через розосередженість науково-педагогічного складу та здобувачів по всій території України та за її межами; невизначеність локації університету в перші місяці евакуації (декілька нових локацій), загроза зменшення кількості та якості освітніх програм та довготривала дистанційна освіта підвищують ризик зниження якості освіти (неможливість повноцінного навчання і долучення до всіх позанавчальних активностей). Друге переміщення негативно вплинуло на реалізацію ініціатив: відсутність умов для якісної організації робочого/навчального процесу; втрата часу на подолання поточних проблем, пов'язаних із організацією життєдіяльності викладачів та здобувачів університету. Зазначені виклики знижують можливості створення повного циклу розвитку освітнього простору «Європейська Україна» в університеті.

Пом'якшити вплив зовнішніх ризиків в умовах переміщеного закладу вищої освіти можливо лише завдяки прагненню колективу до збереження та розвитку. Використання людського потенціалу, вже існуючого досвіду відновлення освітнього процесу та наукової діяльності дозволяє подолати ряд зовнішніх ризиків.

Мінімізація внутрішніх ризиків реалізуватиметься тим, що запропонований академічний модуль по суті є міждисциплінарним курсом з можливістю залучення лекторів, викладачів різної фахової підготовки та зовнішніх експертів. Це відкриває нові можливості для розвитку курсу, його збагачення та розширення контекстом міждисциплінарності, експертності та інтернаціональності.

Висновки.

Прихильність України Болонському процесу є ключовим кроком до забезпечення відповідності її системи вищої освіти європейським стандартам. Включення європейських студій та європейського досвіду у освітній процес вищих навчальних закладів України – це безперервний сталий шлях до європейської інтеграції, академічної досконалості та глобальної взаємодії. У сучасному контексті ця спроба є ключовою, і оскільки Україна продовжує розвиватися у своїх європейських прагненнях, впровадження європейських студій залишається в центрі цієї трансформації.

Впровадження європейських студій в Україні не позбавлене проблем, зокрема фінансування, загроз політичної нестабільності та труднощів адаптації до постійно вдосконалюваної соціальної та освітньої політики ЄС. Однак ці виклики супроводжуються значними можливостями для українських студентів бути частиною глобальної академічної спільноти, робити внесок у європейську інтеграцію та сприяти глибшому розумінню ролі Європи у світі.

Список використаних джерел:

1. Каталог проектів напрямку ім. Жана Монне за програмою Еразмус+ в Україні (2001-2019 рр.): інформаційне видання. 2020. Erasmus+ Programme in Ukraine. 219 с. URL: <https://aprei.com.ua/wp-content/uploads/2020/03/Katalog-proyektiv-im.-ZHana-Monne-2001-2019-rr.pdf>
2. Вебінар «Забезпечення якості освітніх програм у контексті євроінтеграції: екологізація, визнання, цифровізація, інклюзія» (22.09.2023 р., онлайн). URL: <https://erasmusplus.org.ua/news/vebinar-zabezpechennya-yakosti-osvitnih-program-u-konteksti-yevrointegracziyi-ekologizacziya-vyznannya-cyfrovizacziya-inklyuziya-22-09-2023-r-onlajn/>
3. Оновлено – Українські університети виграли рекордних 93 нових проекти Жан Монне Програми ЄС Еразмус+ з питань впровадження європейської інтеграції. 12.08.2022. URL: <https://erasmusplus.org.ua/news/onovleno-ukrayinski-universytety-vygraly-rekordnyh-93-novyh-proyekty-zhan-mone-programy-yes-erazmus-z-pytan-vprovadzhennya-yevropejskoyi-integracziyi/>
4. Стратегія інтернаціоналізації Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля до 2028 року. URL: https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/09/strategiya-internacionalizaciyi_proyekt.pdf

Калитчак Роман

Доцент кафедри міжнародних відносин і

дипломатичної служби

Львівський національний університет

імені Івана Франка

Українська Асоціація Викладачів та

Дослідників Європейської Інтеграції

**ОСМИСЛЮЮЧИ АКАДЕМІЧНУ СТІЙКІСТЬ: ВНЕСОК
ПЕРЕМІЩЕНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У РОЗБУДОВУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ
СТУДІЙ В УКРАЇНІ**

**UNVEILING ACADEMIC RESILIENCE: DISPLACED UNIVERSITIES'
CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF EUROPEAN STUDIES IN
UKRAINE**

Анотація. У статті простежено ініціативи Української Асоціації Викладачів та Дослідників Європейської Інтеграції, спрямовані на розвиток Європейських студій у нашій державі та у цьому контексті проведено аналіз ключових аспектів реалізації проекту «Відбудова потенціалу Європейських студій на українських територіях, що постраждали від конфлікту: осмислюючи виклики та генеруючи рішення». Зокрема досліджено особливості його імплементації в умовах коронавірусної пандемії та російської загарбницької війни. Також виокремлено основні перешкоди для розбудови освітньої компоненти Європейських студій у переміщених університетах, що пов'язані із знищенням матеріально-технічної інфраструктури, відтоком науково-педагогічного персоналу та інституційною нестабільністю. Водночас підкреслено позитивний вплив набуття Україною статусу країни-кандидата на членство у Європейському Союзі у 2022 р. на розвиток євроінтеграційної проблематики у вищій освіті та акцентовано на ключовій ролі переміщених університетів у інформуванні про Європейський Союз на прифронтових та окупованих територій, як серед студентства зокрема, так і серед місцевого населення загалом.

Ключові слова: академічна стійкість, переміщені університети, напрям ім. Жана Монне, Європейські студії, Європейський Союз.

Summary. The article examines the efforts of the Ukrainian Association of Professors and Researchers of European Integration to promote the development of European studies in the country. Within this context, it analyzes the essential components of the

project “Rebuilding the Potential of EU Studies in the Conflict-affected Areas of Ukraine: Addressing Challenges and Creating Solutions.” In particular, the study analyzes the unique aspects of implementing European Studies in the midst of the COVID-19 pandemic and Russian continued aggression. Moreover, it identifies the primary challenges facing the development of the educational aspects of European Studies in displaced universities, including physical infrastructure destruction, faculty loss, and institutional instability. The article highlights the positive influence of Ukraine being recognized as a candidate country for European Union membership in 2022 on the development of European integration teaching in higher education. Additionally, the article underscores the crucial role of displaced universities in educating students and the local population in frontier and occupied territories about the European Union.

Keywords: academic resilience, displaced universities, Jean Monnet actions, European Studies, European Union.

З моменту створення у 2015 році, одним з визначальних пріоритетів у діяльності Української Асоціації Викладачів та Дослідників Європейської Інтеграції стало активне залучення до розбудови Європейських студій в Україні. Усвідомлення необхідності сприяти формуванню сучасного, інклюзивного та динамічного професійного середовища для українських освітян, які спеціалізуються на викладанні європейських інтеграційних процесів, утвердився як один з беззаперечних пріоритетів. З огляду на це, упродовж останніх восьми років Асоціація започаткувала численні ініціативи, що спрямовані на розвиток викладання євроінтеграційної тематики. Адже її члени, які представляють заклади вищої освіти з різних регіонів, мають найглибше розуміння труднощів і проблем, з якими стикаються українські викладачі щоденно.

Серед найпомітніших досягнень необхідно згадати низку проєктів, що були покликані доповнити зусилля з розбудови Європейських студій у нашій державі. Це зокрема ініціатива «Enhanced Visibility on European Integration Teaching and Research» за підтримки напряму ім. Жана Монне програми Еразмус+, що була спрямована на те, щоб належним чином систематизувати та популяризувати здобутки української академічної спільноти у сфері Європейських студій та ефективніше долучитись до практичної реалізації Європейського вибору України. У її межах було проведено три масштабні конференції «Європейські студії: здобутки, виклики та перспективи», «Європейські інтеграційні процеси у ХХІ столітті: ключові тенденції, основні виклики та нові можливості», «Україна-Європейський Союз: від партнерства до асоціації» (до 25-річчя підписання Угоди про Партнерство і Співробітництво між Україною і ЄС), низку воркшопів, семінарів та тренінгів у різних регіонах України, орієнтованих на краще розуміння сучасних трендах викладання європейських студій.

Один із значущих результатів проєкту – започаткування Українського щорічника європейських студій. Він став, можливо, чи не єдиним спеціалізованим академічним виданням у нашій державі, що регулярно публікує досягнення українських викладачів у сфері євроінтеграційної тематики.

Ще однією важливою ініціативою Асоціації був проєкт «EU-EaP Academy: Supporting Next Generation of Scholars in European Studies». Реалізований також завдяки підтримці напряму ім. Жана Монне програми Еразмус+, він сприяв активнішій інтеграції молоді генерации дослідників із шести країн Східного Партнерства (Азербайджану, Вірменії, Грузії, Білорусі, Молдови, та України) в академічне життя, зокрема для того, щоб забезпечити їм можливість дієво долучатись до викладання євроінтеграційної тематики. Про це зокрема йшлося у рамках Академії ЄС-країни Східного Партнерства та потужного Міжнародного форуму «Reflecting on the Future of the EU – EaP Relations: Young Scholars' Voice», де акцентувалась увага на необхідності посилення педагогічної складової підготовки майбутніх дослідників європейської інтеграції.

Важливо відзначити, що ініціативи, які отримують підтримку напряму ім. Жана Монне, завжди займають центральне місце в діяльності Асоціації, оскільки слугують одним з ключових рушіїв розвитку та підвищення якості викладання Європейських студій у нашій державі. Упродовж свого існування, Асоціація постійно проводила заходи, що покликані забезпечити краще розуміння особливостей цієї програми, обмін досвідом у підготовці заявок, інформування про різні аспекти практичної імплементації проєктів, які вже були підтримані, представлення результатів їхньої діяльності академічній спільноті та широкому загалу тощо. Зокрема, з цією метою Асоціація ініціювала видання спеціального каталогу, де розміщувала інформацію про усі українські проєкти напряму ім. Жана Монне. Він відіграв особливо помітну роль для консолідації та систематизації кращих практик цієї ініціативи у нашій державі.

У цьому контексті необхідно наголосити, що Асоціація завжди докладала значні зусилля, щоб долучитись до рівномірного розвитку Європейських студій у різних частинах нашої держави. Це стало мотиваційним рушієм для підготовки ще одного починання – проєкту «Rebuilding the Potential of EU Studies in the Conflict-affected Areas of Ukraine: Addressing Challenges and Creating Solutions» («Відбудова потенціалу Європейських студій на українських територіях, що постраждали від конфлікту: осмислюючи виклики та генеруючи рішення»), який також був підтриманий у рамках напряму ім. Жана Монне у 2020 році.

Основним завданням цієї академічної ініціативи стало посилення потенціалу Європейських студій у переміщених закладах вищої освіти з окупованих територій, у т.ч. Автономної Республіки Крим, а також у закладах вищої освіти на територіях, що межують із зоною проведення Антитерористичної операції (Донецька, Луганська область, Мелітопольський і Бердянський райони Запорізької області). Основний пріоритет проєкту – це всебічне сприяння його учасникам започаткувати чи посилити розвиток Європейських студій у своїх вишах.

З огляду на те, що проєкт розпочався у період пандемії коронавірусної хвороби, цей чинник довелося враховувати при організації різних заходів. Це стало першим, утім не останнім випробовуванням у процесі імплементації проєкту.

У квітні 2021 р. було оголошено конкурс про відбір учасників. Організаторами було отримано двадцять дві заявки з дванадцяти закладів вищої освіти. До участі було відібрано десять команд з дев'яти вишів (Бердянського державного педагогічного університету; Донбаського державного педагогічного університету; Донецького державного університету управління; Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського; Донецького національного університету імені Василя Стуса; Луганського національного аграрного університету; Маріупольського державного університету; Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького; Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля). Два університети представляли Луганщину, два університети були розташовані на півдні Запорізької області, решта п'ять представляли Донеччину.

Запропоновані проекти охоплювали найрізноманітніші теми. З одного боку, це свідчило про те, що різні виші зосереджують увагу на тих аспектах викладання Європейських студій, що відповідають їхньому академічному профілю, потенціалу, розташуванню, цільовій аудиторії. З іншого боку, не йшлося про створення чи впровадження Європейських студій, а про подальшу розбудову чи зміцнення освітнього виміру євроінтеграційної тематики. Це було підтвердженням того, що Європейські студії у цій частині України, зокрема на Донеччині, вже мають тривалі традиції. Зокрема, на цьому фоні вигідно вирізнялись Донецький державний університет управління та Донецький національний університет імені Василя Стуса, що вже раніше акумулювали значний досвід у цій сфері. Водночас Маріупольський державний університету поступово утверджувався як новий центр розвитку Європейських студій на території Донеччини і він став єдиним вишом, що був представлений відразу у проекті двома командами.

Перший спільний захід проекту – міжнародний академічний воркшоп відбувся у липні 2021 року. У ньому взяли участь двадцять представників університетів-учасників. Основну увагу було зосереджено на спільній роботі над ідеями, структурою і змістовним наповненням запропонованих освітніх мікропроектів, які стосуються різних аспектів Європейських студій. У цьому їм допомагали запрошені міжнародні спікери та когорта українських експертів, насамперед з Української Асоціації Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції. З цією метою було організовано низку лекцій, тренінгів, майстер-класів, презентацій про особливості викладання про Європейський Союз.

Зокрема було акцентовано на дисциплінарних відмінностях і тематичному розмаїтті Європейських студій, проведено аналіз впровадження новітніх педагогічних підходів і використання новітніх технологій, запропоновано оригінальні методики інкорпорування викладання європейських цінностей, обговорено залучення представників громадянського суспільства та місцевих громад в освітній процес. Окремо йшлося про міжнародний досвід, який варто використати в українських реаліях. Детальну увагу було присвячено освітній компоненті Європейських студій у постсоціалістичних країнах на прикладі Чехії

та пострадянських країн на прикладі Литви. У рамках воркшопу було представлено напрацювання щодо впровадження освітньої програми з європейської тематики у білоруському Європейському гуманітарному університеті, що вже тривалий час працює у вигнанні і стикається із подібними викликами.

Утім одним з ключових результатів була можливість для учасників безпосередньо зустрітись та обмінятись власним досвідом і кращими практиками викладання європейських студій, а також спільно осмислити, як долати виклики, з якими усі університети-учасники зіштовхуються у ході впровадження своїх євроінтеграційних ініціатив. За підсумками воркшопу було погоджено реалізацію десяти мікропроектів.

Одним з перших інституційних викликів для реалізація цілого проекту стала реорганізація діяльності двох вишів-учасників у другій половині 2021 року. Згідно з урядовим рішенням, Донецький державний університет управління було приєднано до Маріупольського державного університету, а Луганський національний аграрний університет було інкорпоровано у Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Таким чином, два університети-учасники припинили своє юридичне існування.

Незважаючи на численні труднощі, що були пов'язані пандемією коронавірусної хвороби чи реорганізацією університетів, 10 грудня 2021 року в онлайн форматі відбулась зустріч усіх десяти команд, у ході якої детально було обговорено процес щодо реалізації їхніх мікропроектів. Згодом, з метою сприяти подальшому зміцненню міжнародної проектної спроможності команд-учасників, 3 лютого 2023 року Асоціація провела спеціальний воркшоп, на якому було детально представлено особливості подання нових заявок для участі у проектах напряму ім. Жана Монне програми Еразмус+.

Однак переломним моментом у реалізації проекту стала російська збройна агресія 24 лютого 2022 року. Її наслідком стала термінова евакуації з окупованих територій п'яти університетів-учасників: Донбаського державного педагогічного університету та Маріупольського державного університету з Донеччини, Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля з Луганщини, Бердянського державного педагогічного університету та Мелітопольського державного педагогічного університету з імені Богдана Хмельницького півдня Запорізької області. Таким чином, шістнадцять з двадцяти учасників проекту покинули окуповані загарбниками території. Четверо інших учасників представляли два виші, що були переміщені вглиб України ще у 2014 році. Йдеться про Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, що розташований у Кривому Розі та Донецький національний університет імені Василя Стуса, що переїхав у Вінницю. Невтішним підсумком стало те, що усі університети-учасники набули статус переміщених.

У зв'язку з очевидними причинами, повноцінну імплементація проекту було призупинено упродовж 2022 року. Навіть у надважких умовах відкритого збройного протистояння російській агресії Асоціація долучилась до

освітянського фронту і докладала зусиль, щоб зберігати увагу до розвитку Європейських студій у нашій державі, зокрема враховуючи заявку України щодо членства у Європейському Союзі. З цією метою 25 травня 2022 року Асоціація у партнерстві з Національним Еразмус+ офісом в Україні провела круглий стіл «Європейські студії в умовах війни: український вимір», що став майданчиком для того, щоб осмислити унікальний досвід реалізації освітніх і наукових проєктів з Європейських студій під час повномасштабної збройної агресії. Особлива увага була приділена змінам у форматах викладання і змістовому наповненні навчальних курсів, педагогічним інноваціям та кращим практикам адаптації до умов війни.

У 2023 році було відновлено імплементацію проєкту. Асоціація зосередилася над тим, що віднайти баланс між тим, що планувалося і тим, що можна реалізувати у складних умовах воєнного часу. Хоча частково змінився перелік університетів-учасників та їх представників, утім Асоціація зуміла зберегти базовий склад університетів з усіх трьох областей: Донеччину представляли Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Маріупольський державний університет, Луганщину – Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, а Запорізьку область – Бердянський державний педагогічний університет та Мелітопольський державний педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. До проєкту також долучились два нові учасники – Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, що двічі був переміщений (вперше у 2014 році, а вдруге – у 2022 році) та Запорізький національний університет, що розташований недалеко від лінії фронту.

Водночас склад представників університетів відчутно змінився. Рятуючи своє життя та життя своїх родин, значна частина науково-педагогічного персоналу покинула окуповані території, часто шукаючи безпечного прихистку за межами держави. Водночас вдалося долучити нових учасників, зокрема з молодшої генерації науковців.

Першим академічним заходом уже в умовах воєнного стану став воркшоп «Інформування про Європейський Союз в Україні в умовах російської агресії», що відбувся у липні 2023 року. Участь у ньому взяли представники восьми університетів.

Два діаметрально протилежні чинники обумовили змістовне наповнення воркшопу. З одного боку, російська агресія внесла істотні корективи в імплементацію цілого проєкту та водночас актуалізувала його значимість. Російська загарбницька війна стала наскрізною темою для воркшопу. З іншого боку, набуття Україною статусу країни-кандидата на вступ у Європейський Союз суттєво модифікував, як викладаються Європейські студії.

З огляду на це, у центрі уваги була «воєнна» проблематика, зокрема йшлося про залучення Європейського Союзу у післявоєнну відбудову України, про безпековий вимір євроінтеграційних процесів, про внесок Європейських студій

у постконфліктну кримінальну юстицію, про стійкість до інформаційних впливів в умовах війни, про інформування про європейську військову допомогу.

Водночас обговорювалось питання значимості культури для популяризації євроінтеграційної тематики в українських вишах, про особливості цифрової трансформації в Україні та інтеграції в Європейський Союз, про мережеву комунікацію у процесі європейської інтеграції України, про інтерактивні методи у викладанні євроінтеграційної тематики у нашій державі тощо. Акцентування на цих аспектах було обумовлено тим, що саме університети-учасники мають усі передумови для того, щоб слугувати важливим інструментом для підготовки нашої держави для здобуття повноцінного членства у ЄС.

У ході представлення проміжних результатів їхньої діяльності серед представників університетів-учасників чітко простежувалося розуміння значущості їхньої ролі в інформуванні про європейську інтеграцію не лише студентства, але й усіх громадян, які проживають на територіях, що постраждали від російської війни, включно з тими, що будуть визволені від російських окупантів.

Завершальним етапом стало проведення підсумкової конференції «Кращі практики розбудови Європейських студій в умовах російської збройної агресії» у жовтні 2023 року. Основною метою конференції було представити широкому загалу результати проєкту «Відбудова потенціалу Європейських студій на українських територіях, що постраждали від конфлікту: осмислюючи виклики та генеруючи рішення» та водночас комплексно і всебічно осмислити та висвітлити найкращі вітчизняні освітні практики у сфері Європейських студій в умовах російської загарбницької війни.

Освітня компонента Європейських студій стала наскрізною темою конференції. Зокрема було проаналізовано роль вищої освіти у контексті євроінтеграційної політики. Детальну увагу було присвячено внеску напряму ім. Жана Монне програми Еразмус+ та відбулась окрема дискусія про особливості реалізації проєктів в умовах війни. Представники університетів з різних частин держави поділились своїми напрацюваннями, як долати виклики, що пов'язані з їхнім впровадженням. Як свідчить досвід, соціалізація та нетворкінг відіграли важливу комплементарну роль у успішній реалізації проєктів.

Ключова частина конференція була присвячена досвіду університетів-учасників. Першими своїми здобутками поділились представники переміщених університетів Донеччини. Виші цього регіону завжди вирізнялись високим рівнем викладання євроінтеграційної тематики, а в окремих сферах займали лідерські позиції всередині України. Після окупації Донецька у 2014 році більшість університетів міста перемістились поза межі області в інші регіони країни, де вже функціонують понад вісім років. Це частково убезпечило їх від наслідків російської повномасштабної агресії 2022 року. Зокрема йдеться про Донецький національний університет імені Василя Стуса у Вінниці. Під час конференції його представники поділились унікальними напрацюваннями навчання і викладання європейських студій у форматі симуляції багатосторонніх переговорів (реагування на кризові ситуації та конфлікти: оцінка потенціалу

посередництва ЄС). Не менш успішним став досвід розвитку Європейських студій у Донецькому національному університеті економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, де Європейські студії було інституціоналізовано, а його викладачі успішно здобули перший модуль напряму ім. Жана Монне.

Що стосується Маріупольського університету, він опинився у скрутнішому становищі. Після 2014 р. він перетворився у форпост і головний освітній центр підконтрольної частини Донеччини. Утім у 2022 році місто Маріуполь після кількомісячного оточення було знищено російськими військами, і сам університет був переміщений у Київ. У надскладних умовах, коли була втрачена повністю вся інфраструктура, а значна кількість викладачів, у тому числі перші учасники цього проєкту, були змушені покинути країну, Маріупольський університет зумів акумулювати значні зусилля для поступового відновлення власного потенціалу. У цьому контексті різні ініціативи з євроінтеграційної тематики зберігають свою важливість для відбудови самого університету.

У не менш складному становищі опинились університети Луганщини. Вперше Луганський національний університет імені Тараса Шевченка та Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля були змушені переїхати у 2014 році, коли було окуповано сам Луганськ, однак вони залишались на території області та відігравали важливе значення для розвитку Європейських студій. Однак російська війна 2022 року змусила їх стати вдруге переміщеними та переїхати в інші регіони. Незважаючи на це, представники університетів прагнуть вберегти вже нагромаджений досвід та ініціюють нові починання у сфері євроінтеграційної тематики.

Вищі навчальні заклади на півдні Запорізької області перебували у дещо відмінному становищі. Обидва університети-учасники насамперед педагогічні за своїм профілем, тому освітня компонента Європейських студій набувала особливої значимості. Представники цих навчальних закладів активно взялися за впровадження своїх євроінтеграційних ініціатив у рамках проєкту. На жаль, у перші дні війни ця частина України також стала об'єктом окупації. Відтак, Бердянський державний педагогічний університет та Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького були змушені переміститися на вільні території. Утім вони успішно продовжили роботу у напрямку посилення викладання євроінтеграційної тематики.

Досвід Запорізького національного університету є особливо цікавим для вивчення, оскільки він розкриває важливі аспекти ситуації на прифронтових територіях. Після початку повномасштабної російської агресії, цей виш опинився в непростому становищі, знаходячись поруч з лінією фронту, а місто продовжує зазнавати регулярних атак. Незважаючи на ці виклики, університет став прикладом історії успіху розбудови Європейських студій. Завдяки вдалому поєднанню різних дисциплінарних підходів, вибору оригінальних, нестандартних тем, розбудованому інституційному потенціалу, Запорізький національний університет став одним із лідерів щодо розвитку Європейських студій, навіть у таких надважких умовах.

Підсумкова частина конференції стала можливістю для університетів-учасників спільно поміркувати над подальшими кроками для розбудови Європейських студій. Основна увага акцентувалася на їхньому залученні до підготовки до набуття Україною повноцінного членства у Європейському Союзі.

Детальніше з результатами участі окремих університетів можна познайомитись у статтях, які наші учасники підготували для спеціального випуску нашого Щорічника, а більш загальна інформація вміщена в окреме видання присвячене цьому проєкту.

Утім з впевненістю можна ствердити, що найвагомим результатом проєкту «Відбудова потенціалу Європейських студій на українських територіях, що постраждали від конфлікту: осмислюючи виклики та генеруючи рішення» стало формування групи вмотивованих однодумців, що об'єднані спільним прагненням зміцнити освітню компоненту Європейських студій, щоб у такий спосіб долучитися до пришвидшення вступу України в Європейський Союз. Своєю чергою, Українська Асоціація Викладачів та Дослідників Європейської Інтеграції надалі надаватиме їм всебічну підтримку.

Коноваленко Тетяна

проректор з наукової, інноваційної роботи

та міжнародної співпраці

МДПУ імені Богдана Хмельницького

Акулова Надія

завідувач кафедри української

і зарубіжної літератури

МДПУ імені Богдана Хмельницького

**ПОСИЛЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ У ЗАКЛАДАХ
ВИЩОЇ ОСВІТИ (ДОСВІД МДПУ ІМЕНІ БОГДАНА
ХМЕЛЬНИЦЬКОГО)**

**STRENGTHENING THE POTENTIAL OF EUROPEAN STUDIES IN THE
HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS
(THE EXPERIENCE OF BOGDAN KHMELNITSKY MSPU)**

Анотація. Статтю присвячено висвітленню особливостей євроінтеграційних процесів у сфері вищої освіти через упровадження європейських студій в освітній процес. Зокрема, спираючись на досвід Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького в результаті участі у проекті «Відбудова потенціалу Європейських студій на українських територіях, що постраждали від конфлікту: осмислюючи виклики та генеруючи рішення», що реалізується за підтримки Європейського Союзу в рамках напрямку імені Жана Монне програми Еразмус+, розкрито специфіку розробки та викладання освітнього компонента «Європейські цінності у професійній підготовці філологів».

Ключові слова: REBUILD, європейські студії, європейські цінності, професійна підготовка філологів.

Summary. The article is devoted to the peculiarities of European integration processes in the sphere of higher education by means of implementing European studies in the curriculum. The details of designing and teaching the educational component “European Values in the Professional Training of Philologists” are revealed on the

basis of Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University experience of participating in the project “Rebuilding the Potential of EU Studies in the Conflict-affected Areas of Ukraine: Addressing Challenges and Creating Solutions” being implemented with the support of the European Union within Jean Monnet actions in Erasmus+ programme.

Keywords: REBUILD, European studies, European values, professional training of philologists.

Постановка проблеми. 23 червня 2022 року стало важливою датою в історії України, коли лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання їй статусу кандидата на членство в Європейський Союз. За словами Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Ольги Стефанішиної, «підготовка до членства передбачатиме завершення всеохопної трансформації всіх сфер, що створюватиме умови, коли країна житиме за принципами Євросоюзу та його законами» [1]. Відповідні трансформації мають відбуватися й у сфері освіти, насамперед – вищій педагогічній.

Упродовж багатьох років відбувалася підготовка до європейської інтеграції України і відчувалося це саме у закладах вищої освіти. У великих столичних та обласних університетах ця діяльність набула досить великих масштабів. Її основними формами була реалізація міжнародних проєктів з фінансуванням від Європейського Союзу та впровадження Європейських студій в освітній процес.

Досвід участі Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького в Європейських програмах розпочався з проєкту TEMPUS IV «Розробка регіональних міждисциплінарних правових студій з питань енергетики та навколишнього середовища» (516911-TEMPUS-1-2011-1-DETEMPUS-JPCR Development of Regional Interdisciplinary Post-Graduate Energy and Environmental Law Studies) у 2011 р. і ґрунтувався на подальших щорічних спробах написання і подання заявок на конкурси програми Erasmus+.

У 2021 р. Українська Асоціація викладачів та дослідників європейської інтеграції (APREI) запросила викладачів МДПУ імені Богдана Хмельницького взяти участь в академічному проєкті “Rebuilding the Potential of EU Studies in the Conflict-affected Areas of Ukraine: Addressing Challenges and Creating Solutions” («Відбудова потенціалу Європейських студій на українських територіях, що постраждали від конфлікту: осмислюючи виклики та генеруючи рішення»), що реалізується за підтримки Європейського Союзу у рамках напрямку ім. Жана Монне програми Еразмус +.

Заявка на реалізацію мікропроєкту “З Європейськими Студіями – до конструктивного діалогу” (автори Тетяна Коноваленко і Надія Акулова) була відібрана для участі у проєкті. Мета пропонованої академічної ініціативи передбачала популяризацію знань про ЄС серед студентства та комплекс заходів щодо поширення викладання євроінтеграційної тематики у загальноосвітніх школах. Цей мікропроєкт реалізували у формі освітнього компонента

«Європейські цінності у професійній підготовці філологів», розрахованого на широку аудиторію слухачів: студентів, учителів, викладачів, вихователів, інших зацікавлених громадян. Більше, ніж третину обсягу освітнього компоненту відведено на аудиторні заняття, що відбуваються у формі майстерень, тренінгів, мейктонів, воркшопів тощо, решта – на самостійну роботу студентів. Реалізація освітнього компонента передбачає також відкриті публічні акції, що сприяють пропагуванню Європейських Студій не лише всередині закладу освіти, а й поза його межами: poster-session (створення візуального контенту та його поширення), round table (студіювання актуальних проблем у межах проекту та їх оприлюднення у вигляді наукових і/або науково-популярних публікацій), EdEuroCamp (обмін професійним досвідом та подальше практичне впровадження найбільш ефективних ініціатив).

Формулювання цілей статті. Ця стаття покликана висвітлити особливості євроінтеграційних процесів у сфері вищої освіти через впровадження європейських студій в освітній процес, спираючись на власний досвід розробки та викладання освітнього компонента «Європейські цінності у професійній підготовці філологів».

Виклад основного матеріалу. Освітній компонент «Європейські цінності у професійній підготовці філологів» впроваджено в освітній процес МДПУ імені Богдана Хмельницького з вересня 2021 року в якості вибіркової дисципліни. З того часу щорічно її успішно опановують 25–30 здобувачів філологічного факультету різних освітніх програм і рівнів вищої освіти. Структурно освітній компонент охоплює кілька змістових блоків (модулів). Коротко зупинимося на характеристиці кожного з них.

Перший змістовий блок – «Аксіологічна парадигма сучасної Європи: літературні проєкції» – розглядає, у який спосіб цінності об'єднаної Європи представлені в сучасній літературі та культурному дискурсі. Він організований навколо різноманітних тем, як-от: універсальність насильства, опір тиранії, пошуки ідентичності тощо. Орієнтовані на ці теми, вибрані літературні тексти обговорюються у зв'язку з візуальними медіа – живопис, фотографія, художнє і документальне кіно. Запропоновані завдання мають на меті розвиток критичного мислення та креативного потенціалу здобувачів освіти, сприяють усвідомленому розумінню європейської системи ціннісних координат та особливостей її (ре)концептуалізації в літературно-художніх текстах.

Протягом реалізації освітнього компонента до розгляду пропонувалися здебільшого тексти, які були визнані переможцями Європейської книжкової премії (European Book Prize) в категорії художня література: «Готтленд» Маріуша Щигела, «Очищення» Софі Оксанен, «Мадрид, 1936» Едуардо Мендоси, «Вбрання Анни» Паскаль Юге, «Вера» Жана-П'єра Орбана, «Самозванець» Хав'єра Серкаса, «Цинк» Давіда Рейбрука, «Середня Англія» Джонатана Коу тощо. Добір текстів бачиться логічним і таким, що відповідає завданнями курсу, адже, визначаючи щороку книгу, яка найкраще «виражає позитивне бачення Європи» [3], вказана премія має на меті «просування європейських цінностей та

сприяння кращому розумінню Європейського Союзу як культурного об'єднання» [2].

Програма змістового блоку зазвичай починається з короткого історичного екскурсу й обговорення ключових термінів та понять у межах теми «Європейська цивілізація і загальнолюдські цінності». Магістральний фокус модуля зосереджено на детальному аналізі художніх текстів, що тісно пов'язаний із певним ракурсом. Так, наприклад, «Готтленд» Маріуша Щигела розглядається на заняттях у межах дискурсу комуністичної травми Східної Європи; індивідуальний досвід як емблема історії проблематизується під час обговорення книги «Вбрання Анни» Паскаль Юге. Водночас кожна ітерація курсу демонструє певну модифікацію програми модуля. Зокрема, у 2022/23 навчальному році, беручи до уваги ситуативний контекст, пов'язаний із окупацією південних регіонів України, книгу «Очищення» Софі Оксанен було замінено на роман «Коли голуби зникли» цієї ж авторки; з метою уникнення можливих травматичних проєкцій у здобувачів освіти із силабусу освітнього компонента було вилучено тему «Архів досвіду виживання: «Жінка в Берліні» Марти Гіллерс».

Щотижня перед здобувачами освіти ставилися конкретні завдання творчого характеру, як-от: запропонувати кіноінтерпретацію твору у формі режисерського сценарію або розкадровки; створити інтермедіальний колаж за темою заняття на основі документальних фото- та кінохронік; підготувати медіапроект (умовна веб-сторінка, акаунт у соцмережі, презентація, інтерактивний плакат, буктрейлер, інфографіка) за темою заняття; створити проект соціальної реклами у формі відеоролика чи серії плакатів, спираючись на сюжет твору; запропонувати філологічний аналіз паратексту (двох варіантів обкладинки твору) під визначеним кутом зору; проаналізувати мистецьку інтерпретацію твору і подати порівняльну характеристику з літературним першоджерелом. Такі завдання потрібно було виконувати самостійно або в мікрогрупах і звітувати про їх виконання на заняттях із подальшою колективною критичною рефлексією.

Протягом викладання модуля його бібліографія значно розширилася на рівні як основних, так і допоміжних джерел, а також вторинних матеріалів. На поточному етапі можна констатувати певну еволюцію концептуального дизайну змістового блоку – перехід від критичного аналізу аксіологічних репрезентацій у художньо-літературному тексті до усвідомлення засадничих передумов формування парадигми цінностей сучасної Європи.

Організація навчання за двома наступними блоками відбувається також із залученням різноманітних ресурсів і використанням потенціалу сучасних цифрових технологій та інтерактивних методик, які сприяють не тільки розвитку вузькопрофесійних компетентностей освітян-словесників, але й цілого комплексу м'яких навичок, максимально необхідних у будь-якій галузі людської діяльності.

Упродовж опанування блоку 2 «Мовне розмаїття європейського суспільства як ключ до конструктивного діалогу» здобувачі знайомляться з лінгвістичним мапуванням Європейського простору, впливом національного характеру на

міжкультурну комунікацію, встановлюють умови успішного перебігу такої комунікації, вивчають можливості вирішення міжнаціональних конфліктів, шляхи уникнення комунікативних невдач, дізнаються деталі мовної політики Європейського Союзу у сприянні конструктивного діалогу.

У блоці 3 «Функціонування мови крізь призму ціннісно-діалогічних принципів соціально згуртованого суспільства» розглядаються питання формування інформативної культури сучасної молоді, європейські практики гендерної рівності, моделі мовного устрою інтеркультурного суспільства «Єдність у розмаїтті», сприйняття європейських цінностей в українському вимірі, європейськими реформами в Україні.

На заняттях використовуються методи активного навчання, наприклад: open-book quiz, дискусії, навчання методом пазла, рефлексивні вправи, дебати, рольові ігри, круглі столи, створення спільних документів, підготовка спільних презентацій, паралельне опанування тематичних курсів в якості неформальної освіти, постерні сесії, робота на віртуальних дошках, перегляд і критичне осмислення відео тощо. Завдяки таким форматам організації навчання у здобувачів розвиваються системне і критичне мислення, емоційний інтелект, лідерство, вміння слухати і чути, майстерність в комунікації, уміння переконувати, відстоювати свою позицію, толерантність та формується активна громадянська позиція.

Висновки. Освітній компонент має євроінтеграційний характер як у теоретичному (змістовому), так і в практичному (прикладному) аспектах. Він покликаний сприяти дієвій імплементації цінностей об'єднаної Європи засобами філологічної освіти у шкільному та позашкільному середовищах всіма учасниками цього процесу. Окрім запровадження інноваційного інструментарію при викладанні філологічних дисциплін на засадах демократичного освітнього простору ЄС, засвоєння курсу має на меті формування в його слухачів цілісного системного уявлення про європейські цінності, розуміння їх місця та ролі у процесах євроінтеграції українського суспільства. Програмою курсу передбачено також виконання академічних досліджень з обраного напрямку.

Завданнями освітнього компонента є підтримка курсу на євроінтеграцію як свідомого та закономірного вибору України; демократизація українського освітнього простору; оновлення європейської ідентичності українців; формування світогляду, що ґрунтується на культурному багатстві, повазі до інших мов та культур, традицій, толерантного ставлення до всіх націй та народностей; стимулювання міжкультурного діалогу; пошук шляхів зміцнення національної безпеки як з метою збереження територіальної цілісності, так і для забезпечення можливості реалізації євроінтеграційного курсу нашої держави; виявлення перспектив адаптації європейського досвіду протидії мові ненависті / ворожнечі до українських реалій; забезпечення протидії інформаційним загрозам та захисту власного інформаційного простору, інформаційної інфраструктури, інформаційних ресурсів держави.

Очікувані результати освітнього компоненту: формування концепції образу сучасної Європи; розширення знань про цінності європейської

цивілізації; поінформованість про культурне та мовне розмаїття європейської спільноти; розвиток у студентів та освітян здатності вибудовувати конструктивний діалог з представниками будь-якої національності та культури, кваліфіковано донести знання про ЄС до широкого загалу, удосконалювати особистісні та професійні навички протягом життя, спираючись на аксіологічні засади європейської спільноти.

Подальші перспективи використання проєктного досвіду вбачаємо у створенні подібного освітнього компоненту, актуального для усіх спеціальностей та освітніх програм, що функціонують в університеті.

Наразі в МДПУ імені Богдана Хмельницького виконуються проєкти 101083321 «Зміцнення спільних цінностей ЄС через політику багатомовності в освіті та підготовці майбутніх учителів» (SEUCV ETT- ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH), 101083077 Universities-Communities: strengthening cooperation (UNICOM-ERASMUS-EDU-2022-CBHE), 101083203 “Bringing Opportunities and Organizational Success to Small Local Universities in Ukraine” (BOOST-ERASMUS-EDU-2022-CBHE), 101082858 MOOC-based micro-credentials for teacher professional development (CRED4TEACH-ERASMUS-EDU-2022-CBHE) і розпочато реєстрацію ще одного проєкту, який також успішно відібраний для реалізації, – 101129379 Boosting university psychological resilience and wellbeing in (post-) war Ukrainian nation (BURN-2023-1-ES02-KA210-YOU) Програми ЄС ЕРАЗМУС+.

Список використаних джерел:

1. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС // Урядовий портал. 23 червня 2022 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes> [Доступ отримано 29.09.2023].
2. European Book Prize: promoting European values. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20131205STO29902/european-book-prize-promoting-european-values?quizBaseUrl=https%3A%2F%2Fquizweb.europarl.europa.eu> [Accessed 10 Sept. 2023].
3. Prix du livre européen. URL: <http://livre-europeen.eu/> [Accessed 10 Sept. 2023].

Лиман Ігор

*доктор історичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри історії та філософії
Бердянського державного педагогічного університету*

Петрик Крістіна

*кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри початкової освіти
Бердянського державного педагогічного університету*

**ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ: МІЖНАРОДНИЙ І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД
ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БЕРДЯНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В УМОВАХ РЕЛОКАЦІЇ**

**TRADITIONS AND INNOVATIONS: INTERNATIONAL AND EUROPEAN
EXPERIENCE OF EDUCATIONAL ACTIVITIES OF BERDIANSK STATE
PEDAGOGICAL UNIVERSITY IN THE CONTEXT OF RELOCATION**

***Анотація.** У статті висвітлено міжнародний досвід освітньої діяльності Бердянського державного педагогічного університету в умовах релокації. Описано виклики та можливості, з якими зіштовхнувся заклад вищої освіти в умовах вимушеного тимчасового переміщення, зумовленого повномасштабним вторгненням російської федерації. Також приділено увагу питанням інтернаціоналізації освіти та отримання європейського досвіду задля перспектив розвитку університету, вдосконалення освітньої діяльності та популяризації серед викладачів і студентів євроінтеграційної проблематики наукових досліджень. В межах статті автори акцентують увагу на конструкті «університет без стін» та важливості дистанційної освіти в Бердянському державному педагогічному університеті в умовах війни та його тимчасового переміщення. Зазначається, що кадровий та інтелектуальний потенціал викладачів є важливим ресурсом для університетів в умовах релокації та реінтеграції. Стійкість, мобільність та інтелектуальний розвиток науково-педагогічних працівників допомагають забезпечити якість вищої освіти. Наголошується на важливості співпраці викладачів та студентів Бердянського державного педагогічного університету з Українською Асоціацією викладачів та дослідників європейської*

інтеграції та експертів проєкту «Rebuilding the Potential of EU Studies in the Conflict-affected Areas of Ukraine: Addressing Challenges and Creating Solutions» задля перейняття досвіду з запровадження Європейських Студій. Стаття надає додаткові стратегічні інсайти щодо традицій та новацій в освітній діяльності українського вищого навчального закладу в умовах релокації.

Ключові слова: Бердянський державний педагогічний університет, університет без стін, релокація університетів, традиції та новації в освітній діяльності, міжнародний досвід, євроінтеграція української освіти.

Summary. The article highlights the international experience of the educational activities of Berdiansk State Pedagogical University in the context of relocation. The challenges and opportunities faced by the higher education institution in the context of forced temporary relocation due to the full-scale invasion of the Russian Federation are described. Attention is also paid to the issues of internationalization of education and gaining European experience for the prospects of university development, improvement of educational activities and popularization of European integration research issues among teachers and students. In the article, the authors focus on the construct of "university without walls" and the importance of distance education at Berdiansk State Pedagogical University in the context of war and its temporary displacement. It is noted that the human and intellectual potential of teachers is an important resource for universities in the context of relocation and reintegration. The sustainability, mobility and intellectual development of academic staff help ensure the quality of higher education. The importance of cooperation of teachers and students of Berdiansk State Pedagogical University with the Ukrainian Association of Teachers and Researchers of European Integration and experts of the project «Rebuilding the Potential of EU Studies in the Conflict-affected Areas of Ukraine: Addressing Challenges and Creating Solutions» to share the experience of implementing European Studies. The article provides additional strategic insights into the traditions and innovations in the educational activities of a Ukrainian higher education institution in the context of relocation.

Keywords: Berdiansk State Pedagogical University, university without walls, university relocation, traditions and innovations in educational activities, international experience, European integration of Ukrainian education.

*Університет був, є і буде!
Головне – не стіни, а люди...
Ігор Богданов*

В Україні від початку повномасштабного вторгнення російської федерації гостро постала проблема вимушеного термінового переміщення освітніх закладів, адже українська освіта має продовжуватися попри війну. Цей виклик випав і на долю Бердянського державного педагогічного університету. Переміщені університети стали феноменом вищої освіти в Україні і прикладом

стійкості, єдності, прагнення до розвитку та підвищення якості освіти навіть у складних умовах існування поблизу лінії фронту та перманентних бойових дій.

Рушійною силою переміщених закладів вищої освіти є наявність значного кадрового та інтелектуального потенціалу, оскільки цей потенціал може стати важливим джерелом для розвитку не тільки університету, але й всього суспільства. Досвід викладачів є гарантією стабільності та професіоналізму освітнього процесу, а інтелектуальний потенціал науково-педагогічних працівників забезпечує високий рівень якості формування нового покоління фахівців та лідерів [8].

Кадровий потенціал тимчасово переміщених університетів є не просто ресурсом, але і справжнім двигуном, що може спонукати до розвитку та вдосконалення різні сфери освіти, науки та суспільства. Цей потенціал включає в себе знання, навички, досвід і талант, які можуть бути використані для створення нових можливостей, впровадження інновацій та сприяння загальному прогресу. Викладачі, які готові адаптуватися до нових умов та навчати студентів в умовах невизначеності, стають безцінними ресурсами для університету. Важливо визнати, що ця стійкість і мобільність вимагає підтримки та психологічної підтримки. Університетські спільноти можуть взаємодіяти із суспільством, навколишнім середовищем та глобальними проблемами, рухаючись при цьому вперед. Таким чином, кадровий потенціал тимчасово переміщених університетів – це могутня рушійна сила, яка спрямовує суспільство до знань і прогресу.

В умовах тимчасової релокації університетів не менш важливого значення набуває й інтелектуальний потенціал самих викладачів, який окреслює прогресивний поступ освітнього процесу в закладі вищої освіти. Науково-педагогічні працівники вносять неперевершені знання, досвід та інноваційні ідеї в університетське середовище, що має безпосередній вплив на навчання і розвиток студентів та інших учасників освітнього процесу. Викладачі, які мають глибокі знання у своїй галузі, можуть вчити студентів останнім досягненням науки та техніки, їхні новітні відкриття та дослідження стають основою для навчальних програм та відображаються у змісті курсів. Досвідчені педагоги, які володіють високим рівнем інтелектуальної компетентності, можуть бути ефективними менторами для здобувачів вищої освіти. Їхні поради та наставництво сприяють розвитку креативного мислення та Soft Skills тих, хто завтра будуватиме нове українське суспільство. Інтелектуально стимулююче навчання сприяє розвитку критичного мислення у студентів. Викладачі, які піднімають сучасні питання в освіті, реагують на виклики сьогодення та заохочують до діалогу, розширюють нові горизонти для майбутніх фахівців. Вони можуть заохочувати студентів до створення нових ідей та інноваційних проєктів і надихати на відкриття нових шляхів у своїй галузі. Так, інтелектуальний потенціал викладачів тимчасово переміщених університетів є ключовим фактором у формуванні якісної освіти та розвитку молодого покоління, що впливає на майбутнє суспільства. Вони є джерелом знань,

інспірації та пізнання для своїх учнів, що робить їх справжніми модераторами та провідниками знань в освітньому процесі.

Отже, наявність кадрового та інтелектуального потенціалу дозволяє тимчасово переміщеним університетам бути важливими агентами змін у суспільстві, вийти на міжнародний рівень, зберігаючи при цьому традиції, сприяючи розвитку та новаціям.

Мета статті – узагальнення міжнародного і європейського досвіду та аналіз перспектив розвитку переміщених університетів на прикладі Бердянського державного педагогічного університету.

У межах дослідження порушеної проблеми вивчення міжнародного досвіду переміщених закладів освіти є надзвичайно важливим для України, оскільки відсутність чіткої національної стратегії інтернаціоналізації освіти призводить до незначних обсягів експорту освітніх послуг, незадовільних темпів розвитку міжнародних освітніх програм і, відповідно, ускладнює ефективну інтеграцію вітчизняної освіти до загальноєвропейського та світового освітнього простору [3].

Слід зауважити, що традиційні заклади вищої освіти в Європі на сьогодні демонструють всебічну зацікавленість проблемами, що пов'язані з новими видами вищої освіти – такими, як корпоративні та віртуальні університети. Поряд з цим, усвідомлюючи потреби закладів вищої освіти у деяких країнах, які розвиваються, багато європейських університетів започатковують різноманітні програми партнерства та академічного співробітництва. Саме в такому контексті заклади вищої освіти у країнах Європи прагнуть досягти балансу між своїми інституційними та академічними прагненнями, а також потребами у міжнародному співробітництві та проблемами, що постають перед різними динамічними конкурентами у всьому світі [1].

У науковому обігу досить часто функціонує поняття «університет без стін». Наприклад, Массачусетський університет ще з 70-их років пропонує лише одну окрему програму, яку можна пройти дистанційно, а в Європі стратегію на створення таких ЗВО планується впровадити до 2030. В Україні ж така модель вже ефективно працює в умовах воєнного стану, і багато університетів сьогодні існують лише у віртуальному форматі – як «університети без стін». Ця метафора відображає похмуру реальність інститутів, знищених після вторгнення росії в Україну в лютому 2022 року. Однак ці віртуальні університети позбавлені свободи та підтримки популярної глобальної концепції «Університет без стін», яка також пропонує програми отримання ступеню поза звичайними аудиторіями (див. [go. nature.com/3i8xuym](https://go.nature.com/3i8xuym)) [7].

«Університет без стін» – це педагогічна концепція, яка підкреслює ідею, що навчання та освіта не обмежуються традиційними аудиторними заняттями в університетських приміщеннях. Це означає розширення можливостей навчання та доступу до знань за межами університетського кампусу та у зовнішньому середовищі. «Університет без стін» включає в себе такі концепції та практики: використання інтернет-технологій для навчання та доступу до освітніх ресурсів; залучення студентів до діяльності поза межами університетських стін, таких як

волонтерство, дослідницькі проекти, соціальні ініціативи; взаємодія з різними партнерами для надання студентам можливостей навчання у реальних ситуаціях. Такий підхід сприяє більшому залученню студентів до навчання, підвищенню їхньої практичної підготовки, допомагає розширити горизонти освітнього процесу та зрефлексувати у відповідь на зростаючі можливості, які пропонує цифрова епоха [6].

Моніторинг викликів сьогодення у сфері освіти дозволив виокремити акцентні питання, які підлягають детальному аналізу: вплив повномасштабного вторгнення на освітню систему України; стратегії освітнього врядування в умовах кризи; вплив суспільних подій сьогодення на здобувачів вищої освіти та викладачів; роль міжнародної спільноти та гуманітарних організацій у відновленні освітнього процесу; відновлення та реінтеграція закладів освіти.

Пропонуємо розглянути кожен з цих позицій більш детально:

1. Вплив повномасштабного вторгнення на освітню систему України:

- фізичні збитки та пошкодження: війна може призвести до знищення закладів освіти, лабораторій, бібліотек та інфраструктури, що суттєво ускладнює навчання та дослідження;

- дистанційність освітнього процесу: конфлікт може вимагати припинення навчальних занять або перерву в освітньому процесі, що може вплинути на успішність студентів та їхню готовність до навчання;

- відсутність доступу до освітніх ресурсів: війна може обмежити доступ до навчальних матеріалів, інтернету, наукових джерел і можливостей для дослідження.

2. Стратегії освітнього врядування в умовах кризи:

- евакуація студентів та персоналу: університети можуть вирішувати евакуювати студентів та персонал у безпечні регіони для продовження навчання;

- переорієнтація навчальних програм: навчальні програми можуть бути переорієнтовані на викладання практичних навичок та знань, які не потребують великої інфраструктури чи лабораторій;

- міжнародна підтримка та співпраця: університети можуть шукати підтримку від міжнародних гуманітарних організацій та установ, щоб забезпечити необхідні ресурси для навчання.

3. Вплив суспільних проблем сьогодення на здобувачів вищої освіти та викладачів:

- психологічні наслідки: військові конфлікти можуть викликати психологічний стрес серед студентів і викладачів через страх, невизначеність та втрати;

- втрата можливостей для навчання та розвитку: студенти можуть втратити можливості для навчання через закриття університетів або переїзд в інші місця, де немає можливості отримати вищу освіту;

- перспективи на майбутнє: військові конфлікти можуть вплинути на кар'єрні перспективи студентів та викладачів через втрату навчальних можливостей та доступу до ринку праці.

4. Роль міжнародної спільноти та гуманітарних організацій у відновленні освітнього процесу: матеріальна допомога та ресурси: міжнародні гуманітарні організації можуть надавати матеріальну допомогу у вигляді навчальних матеріалів, обладнання та фінансової підтримки; технічна допомога та навчання: експерти можуть надавати технічну підтримку для відновлення інфраструктури та навчання місцевого персоналу; підтримка психологічного благополуччя: гуманітарні організації можуть надавати психологічну підтримку для студентів і викладачів, які пережили травматичні події.

5. Відновлення та реінтеграція: програми реабілітації:

- розробка та впровадження програм реабілітації для студентів і викладачів, які втратили можливості для навчання та розвитку у зоні конфлікту;
- професійна підготовка та перекваліфікація: надання можливостей для професійної підготовки та перекваліфікації студентам та викладачам.

Заклади освіти, що опинилися в умовах конфлікту та релокації, мають можливість використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні засоби для організації навчання та спілкування в онлайн-режимі. Це робить освітній процес більш доступним та гнучким, дозволяючи студентам та викладачам взаємодіяти незважаючи на фізичні обмеження та географічну віддаленість. Саме така взаємодія, підґрунтям якої виступають спільні цінності та співпраця, сприяє розвитку життєвих компетентностей і соціалізації майбутніх фахівців, а застосування дистанційних інформаційно-комунікаційних і проєктних технологій – формуванню соціального досвіду в цифровому суспільстві.

В умовах воєнного стану важливим є створення доступного та безпечного освітнього середовища, надання якісної освіти відповідно до потреб здобувачів вищої освіти та запитів суспільства на шляху до євроінтеграції, оскільки саме останнє як фактор допомагає підвищити якість освіти в Україні. Процес гармонізації з європейськими стандартами та вимогами мотивує українські навчальні заклади покращувати програми, методи навчання та оцінювання, що, в свою чергу, дозволяє забезпечити міжнародне визнання дипломів та кваліфікацій. Усе це сприяє мобільності студентів та фахівців, їх безпроблемному працевлаштуванню та навчанню за кордоном і, відповідно, розвитку наукового співробітництва між українськими та європейськими університетами та дослідницькими центрами. Євроінтеграція сприяє обміну знаннями та інноваціями; стимулює модернізацію освіти в Україні, включаючи впровадження сучасних технологій та інноваційних методик навчання. Європейська інтеграція також вносить демократичні цінності в систему освіти, сприяючи розвитку громадянського суспільства та підтримці прав людини. В цілому євроінтеграція української освіти не лише сприяє покращенню системи освіти взагалі, але й забезпечує країну міжнародними можливостями, підвищує її конкурентоспроможність та сприяє побудові стабільного майбутнього, навіть в умовах війни та кризи.

Стратегія європейської інтеграції є ключовим засобом втілення у життя фундаментальних національних інтересів і розв'язання завдань реформування соціальної та економічної систем, що зумовлює потребу приведення

національних євроінтеграційних планів у відповідність з новими реаліями. Нині у світі формується новий погляд на фактори економічного зростання. Аналіз досвіду розвинених країн виявив, що основа стійкого економічного зростання забезпечується рівнем розвитку і динамізмом інноваційної сфери та відбувається на базі використання знань, інновацій як найважливіших економічних ресурсів, ініціатором яких є людина.

Високий динамізм змін, глобалізаційні процеси, непередбачуваність майбутнього, інтенсивне зростання високотехнологічних виробництв і комунікацій, людської мобільності – усе це позначається на якості життя у кожній країні. Сучасний стан розвитку теорії і практики освіти характеризується пошуком шляхів актуального й прогнозованого реагування на виклики часу. До найважливіших світових тенденцій, що визначають зовнішні впливи на розвиток національної системи освіти, належить усебічна глобалізація життя, що спрямовує світовий розвиток у напрямі формування єдиного простору, де без перешкод рухаються інформація, капітали, товари, послуги і люди. Зовнішніми та внутрішніми імперативами, що спричиняють вплив на розвиток національного кадрового потенціалу і зумовлюють потребу в новому імпульсі розвитку освітньої сфери в умовах її відкритості, здатному забезпечити стабільність та ефективність її розвитку, є:

- світова глобалізація та розвиток інформаційних технологій;
- трансформаційні процеси в українському суспільстві;
- загроза макроекономічній стабільності національної економіки;
- особливості формування національної інноваційної системи освіти тощо.

Варто зазначити, що в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом закріплено необхідність активізації їх співпраці у сфері вищої освіти, зокрема, з метою реформування та модернізації системи вищої освіти, сприяння зближенню в рамках Болонського процесу, покращення якості та підвищення важливості, спрощення доступу до вищої освіти; поглиблення співробітництва між закладами вищої освіти, активізації мобільності студентів та викладачів. Важливим аспектом співпраці є покращення якості вищої освіти в Україні, що включає в себе підвищення важливості цього сектору та спрощення доступу до вищої освіти для різних соціальних груп населення. Заходи, передбачені Угодою, спрямовані на створення більш прозорої, сучасної та конкурентоспроможної системи вищої освіти в Україні [4].

Угода про асоціацію визначає необхідність поглиблення співробітництва між закладами вищої освіти України та ЄС, що передбачає обмін досвідом та найкращими практиками, спільні наукові дослідження та проекти, а також активізацію мобільності студентів та викладачів між українськими та європейськими навчальними закладами. Цей обмін допомагає збагачувати освітнє середовище, забезпечує доступ до новітніх методик та технологій, і сприяє розвитку академічних контактів між країнами. Така співпраця відкриває нові можливості як для здобувачів вищої освіти, так і для викладачів, розширює їхні горизонти й сприяє обміну знань та ідей. Окрім того, Угода про асоціацію

між Україною та ЄС встановлює важливий курс на покращення якості вищої освіти в Україні та її інтеграцію в європейський освітній простір [4].

Долучення до європейських освітніх асоціацій надає українським університетам широкі можливості. Через участь у міжнародних проєктах та програмах обміну українські студенти та викладачі отримують доступ до світового досвіду та найкращих практик у сфері освіти. Поряд з цим спільні проєкти та академічні обміни сприяють підвищенню якості навчання та досліджень українських університетів. Окрім того, участь у європейських асоціаціях допомагає зробити українські університети більш визнаними та привабливими для міжнародних студентів та викладачів. Саме тому цей крок є важливим для України, яка намагається глибше інтегруватися в європейську освітню спільноту, оскільки подальша співпраця та обмін знаннями між українськими та європейськими університетами буде сприяти розвитку освіти та науки в Україні та в Європі.

Назва мікропроєкту: «Започаткування Європейських Студій у Бердянському державному педагогічному університеті».

Актуальність. Місто Бердянськ зокрема, і регіон, який представляють студенти Бердянського державного педагогічного університету в цілому є зоною впливу «руського міра». Загальновідомо, що РФ воює не лише за українські території, але і за свідомість цивільного населення. Кожному, хто проживає на так званих «територіях впливу «руського міра», відверто бракує усвідомлення подій сьогодення, розуміння переваг європейського спрямування України. Потенціал бути потужним промоутером цінностей Європейського Союзу має Бердянський державний педагогічний університет. Але на заваді започаткуванню Європейських Студій у ньому стоїть у тому числі і брак досвіду в складанні якісних апікаційних заявок на напрямок ім. Жана Монне програми Еразмус +. За таких умов важко переоцінити ту можливість, яку може надати залучення БДПУ до академічного проєкту «Rebuilding the Potential of EU Studies in the Conflict-affected Areas of Ukraine: Addressing Challenges and Creating Solutions».

Триєдина *мета* мікропроєкту полягає в аналізі потенціалу Бердянського державного педагогічного університету для започаткування Європейських Студій; підготовці у кооперації з Українською Асоціацією викладачів та дослідників європейської інтеграції конкурентоспроможної заявки на напрямок ім. Жана Монне програми Еразмус + для запровадження таких студій; організації на базі університету заходів з популяризації серед викладачів і студентів євроінтеграційної проблематики.

Складові реалізації мікропроєкту:

- Вивчення досвіду Української Асоціації викладачів та дослідників європейської інтеграції та експертів проєкту «Rebuilding the Potential of EU Studies in the Conflict-affected Areas of Ukraine: Addressing Challenges and Creating Solutions» у запровадженні Європейських Студій;

- Критичний аналіз потенціалу Бердянського державного педагогічного університету (в цілому, а також його структурних підрозділів і викладачів) для започаткування Європейських Студій;

- Підготовка у кооперації з Українською Асоціацією викладачів та дослідників європейської інтеграції конкурентоспроможної заявки на напрямок ім. Жана Монне програми Еразмус + для запровадження Європейських Студій у Бердянському державному педагогічному університеті;

- Організація на базі Бердянського державного педагогічного університету серії заходів з популяризації серед викладачів і студентів євроінтеграційної проблематики.

Очікувані результати:

- Перейняття досвіду Української Асоціації викладачів та дослідників європейської інтеграції та експертів проєкту «Rebuilding the Potential of EU Studies in the Conflict-affected Areas of Ukraine: Addressing Challenges and Creating Solutions» у запровадженні Європейських Студій;

- Визначення найбільш перспективних з точки зору можливостей для розробки Європейських Студій із їх долученням наукових проблематик окремих викладачів і структурних підрозділів Бердянського державного педагогічного університету;

- Подання конкурентоспроможної заявки на напрямок ім. Жана Монне програми Еразмус + для запровадження Європейських Студій у Бердянському державному педагогічному університеті;

- Підняття рівня зацікавленості викладачів та студентів Бердянського державного педагогічного університету у вивченні проблем, пов'язаних з євроінтеграційними процесами;

- Підняття рівня розуміння в місті і регіоні переваг європейського спрямування України.

Виконано:

- Вивчено досвід Української Асоціації викладачів та дослідників європейської інтеграції та експертів проєкту «Rebuilding the Potential of EU Studies in the Conflict-affected Areas of Ukraine: Addressing Challenges and Creating Solutions» у запровадженні Європейських Студій.

- Проведено критичний аналіз потенціалу Бердянського державного педагогічного університету (в цілому, а також його структурних підрозділів і викладачів) для започаткування Європейських Студій.

- Підготовлено і подано 2 апікаційні заявки на конкурс напрямку ім. Жана Монне програми Еразмус +. Заявки не пройшли.

- На базі Бердянського державного педагогічного університету організована серія заходів з популяризації серед викладачів і студентів євроінтеграційної проблематики.

Таким чином, можливість співпраці з Українською Асоціацією викладачів та дослідників європейської інтеграції та експертів проєкту «Rebuilding the Potential of EU Studies in the Conflict-affected Areas of Ukraine: Addressing Challenges and Creating Solutions», міжнародне співробітництво та обмін досвідом з університетами-партнерами сприяло підняттю рівня зацікавленості викладачів та студентів Бердянського державного педагогічного університету у вивченні проблем, пов'язаних з євроінтеграційними процесами та виведенню їх

на новий рівень розуміння в місті й регіоні переваг європейського спрямування України. Вивчення кращих європейських практик та реалізація міжнародних стандартів допомагають підняти якість вищої освіти в університеті та забезпечити конкурентоспроможність на світовому рівні, незважаючи на виклики військового конфлікту та релокації.

Тому перспективними вбачаємо такі ключові фактори післявоєнного відновлення сфери вищої освіти в Бердянському державному педагогічному університеті: розвиток людського потенціалу; європейська інтеграція освіти та науки; адаптація освіти та науки до європейських стандартів у контексті реалізації статусу кандидата на членство в ЄС, зокрема гармонізація законодавчо-нормативного, інституціонального та методологічного забезпечення сфери освіти; розвиток науки й інновацій; розвиток вищої професійної освіти; цифрова трансформація освіти та науки.

Список використаних джерел:

1. Білецька В. В., Полянничко О. М., Комоцька О. С. (2018) Тенденції розвитку вищої освіти в країнах Європейського союзу. *Молодий вчений. Педагогічні та психологічні науки* (4.3). 10–14.
2. Кучай Т. П., Кучай О.В. (2019) Забезпечення якості вищої освіти в європейському освітньому просторі. *Освітній простір України*. 15–19.
3. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. (2012) Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навч. посіб. Київський університет імені Бориса Грінченка. Рівне : Овід, 352 с.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (2022). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2591
5. Українська освіта в умовах війни : монографія / за наук. ред. С. О. Терепищого. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. 234 с.
6. Suchikova, Y. (2023). A year of war. *Science*, 379 (6634). <https://doi.org/10.1126/science.caredit.adh2925>
7. Suchikova, Y., & Tsybuliak, N. (2023). Universities without walls: global trend v. Ukraine's reality. *Nature*, 614. <https://doi.org/10.1038/d41586-023-00380-y>
8. Lopatina H., Tsybuliak N., Popova A., Bohdanov I. and Suchikova Y. (2023). University without Walls: Experience of Berdyansk State Pedagogical University during the war. *Problems and Perspectives in Management*, 21(2-si), 4–14. [https://doi.org/10.21511/ppm.21\(2-si\).2023.02](https://doi.org/10.21511/ppm.21(2-si).2023.02)

Николаєва Валентина

*доцент кафедри соціальної роботи
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»*

Отрощенко Наталія

*доцент кафедри соціальної педагогіки,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»*

**СТАН ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ: ДОСВІД ДЗ «ЛУГАНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»
ПІСЛЯ 24 ЛЮТОГО 2022 РОКУ**

**STATE OF EUROPEAN STUDIES: THE EXPERIENCE OF LUHANSK
TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY AFTER FEBRUARY 24,
2022**

Анотація. У статті надається упровадження європейських студій у вдруге переміщеному ЗВО – Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка після повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2024 року. Наведено короткий огляд матеріально-технічного і освітнього потенціалу університету. Особливу увагу приділено переліку заходів з активної інтеграції до європейського освітнього й наукового простору. ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка» відновив членство в Європейській асоціації університетів. Розкрито інституційний процес інтернаціоналізації, спрямований на подальшу інтеграцію університету до світового освітнього простору, співробітництво з закордонними освітніми інституціями, участь в міжнародних програмах і проєктах академічних обмінів, налагодження культурних зв'язків тощо. Визначено конкретні навчальні курси, наведено приклади наукових заходів з імплементації європейських студій в освітній процес університету. Окреслено подальші перспективи розвитку європейських студій в університеті.

Ключові слова: європейські студії, європейська інтеграція, університет.

Summary. The article presents the introduction of European studies at Luhansk Taras Shevchenko National University, which was relocated for the second time after the

full-scale Russian invasion of Ukraine on February 24, 2024. A brief overview of the material, technical and educational potential of the university is provided. Special attention is paid to the list of measures for active integration into the European educational and scientific space. The state institution "Luhansk Taras Shevchenko National University" renewed its membership in the European Association of Universities. The institutional process of internationalization, aimed at the further integration of the university into the world educational space, cooperation with foreign educational institutions, participation in international programs and projects of academic exchanges, establishment of cultural ties, etc., is revealed. Specific educational courses are defined, examples of scientific activities on the implementation of European studies in the educational process of the university are given. Further prospects for the development of European studies at the university are outlined.

Keywords: European studies, European integration, university.

Постановка проблеми. Українська держава обрала шлях інтеграції до Європейського Союзу, який є пріоритетним як для зовнішньої, так і для внутрішньої політики країни. Утілення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом потребує не тільки адаптації національного права до права ЄС, а й імплементації європейських стандартів та цінностей майже в усі сфери суспільства і, в першу чергу, в систему освіти. Політико-правові та організаційні аспекти цього руху на європейському континенті протягом останніх десятиліть закріплені в Лісабонській стратегії, що знайшла свою конкретизацію у процесі формування єдиного європейського простору освіти і науки в рамках реалізації організаційно-правових та методичних заходів Болонського процесу.

Інтеграційний процес полягає у впровадженні європейських норм і стандартів в освіті і науці, розширенні власних культурних і наукових досягнень в ЄС. Дані кроки спрямовані на зміцнення в Україні європейської культурної ідентичності і посилення інтеграції в загальноєвропейське інтелектуально-освітнє середовище. Особливо важливим є виконання сумісних культурних, наукових і освітніх проектів, залучення українських педагогів, учених і фахівців до загальноєвропейських програм наукових і освітніх досліджень.

Війна негативно вплинула на доступність навчання для українських учнів та студентів, створивши загрозу зниження якості освіти в цілому. Частина учасників освітнього процесу була змушена тимчасово переїхати у безпечніші регіони України або виїхати за її межі. Основними секторальними пріоритетами воєнного часу залишаються в освіті є:

- забезпечення стійкості сфер освіти і науки під час війни, зокрема створення безпечних та гнучких умов для сталого навчання та викладання, забезпечення доступності та безперервності освіти незалежно від безпекової ситуації, відновлення наукових досліджень;

- розбудова і впровадження комплексної системи психологічної підтримки та супроводу учасників освітнього процесу, які постраждали внаслідок воєнних дій;

- продовження політики цифрової трансформації освіти і науки, зокрема покращення доступу до Інтернету, оновлення цифрового освітнього середовища, розвиток цифрових компетентностей, дебіюрократизацію управління освітою і наукою, забезпечення цифровими пристроями насамперед найбільш уразливих категорій. [1].

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка – флагман вищої освіти України, ініціатор та провідник освітніх реформ, форпост українства на крайньому сході держави.

Нині на території незалежної суверенної України триває кривава широкомасштабна війна росії проти українського народу, яка не оминула й наш заклад вищої освіти. Університет знов першим постраждав вже від другої російської навали, оскільки 24 лютого о 5 ранку почались бомбардування м.Старобільськ, куди перемістився Луганський національний університет імені Тараса Шевченка у 2014 році з м. Луганськ.

Будівлі адміністративного центру Луганського національного університету імені Тараса Шевченка в Старобільську тимчасово окуповані російсько-терористичними угрупованнями, де залишилася вся матеріально-технічна база. Над будівлями університету окупанти підняли прапори терористичної організації «ЛНР» та незаконної освітньої структури «Луганский государственный педагогический университет». Війна забрала життя визначних вчених та студентів закладу вищої освіти. Викладачі й більшість студентів залишилися без житла, розпалися сім'ї [1].

Незважаючи на такі важкі й надзвичайні обставини Луганський національний університет імені Тараса Шевченка відновив навчальний процес у повному обсязі та впевнено крокує до європейського освітнього простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом проблеми інтеграційних процесів та упровадженні європейських норм і стандартів в освіті і науці хвилюють усе частіше й частіше українських дослідників, що відображені у багатьох наукових працях Г. Бершунського, В. Бикової, Р. Білокопитова, С. Бін, Н. Бондарчук, О. Бражник, І. Вакарчук, П. Волш, Р. Гуревича, Г. Єльнікової, М. Жалдака, Ю. Захарова, І. Іванюк, Л. Калініної, О. Караман, В. Кремень, В. Луговий, В. Мадзкопа, А. Маршалл, С. Ніколаєнко, А. Павленко, П. Підкасистий, М. Згуровського, А. Хуторського, С. Шевченко та ін.

Формулювання цілей статті. Мета статті – осмислення пріоритетів, принципів та напрямів реформування навчально-виховного процесу в Луганському національному університеті після переміщення, у контексті євроінтеграції та запровадження європейських студій.

Визначення методики дослідження. Для досягнення поставленої мети в статті використано низку методів наукового дослідження: теоретичний аналіз та синтез сучасних нормативних документів і навчально-методичних матеріалів, систематизація й узагальнення поглядів та ідей науковців і практиків.

Виклад основного матеріалу. Задля продовження повноцінної роботи керівництво Луганського національного університету імені Тараса Шевченка змушено було залишити зону бойових дій. Центр управління університетом

тимчасово перенесено в центральну частину України на навчальні бази структурних підрозділів, які розміщені там з 2014 року. Отже, вже вдруге колектив університету відмовився працювати під прапором окупантів!

Нині ректорат, значна частина професорсько-викладацького складу та співробітників перебувають в Полтаві на базі Полтавського університету економіки і торгівлі, окремі структурні підрозділи у Миргороді та Лубнах. Заклад освіти вкотре опинився без житла для викладачів і студентів; належної матеріально-технічної, інформаційної, навчально-методичної бази; контингентом студентів, які географічно віддалені від навчального закладу. Але в університеті залишились прогресивні і віддані йому та Україні викладачі і студенти; шевченківський дух та віра в майбутнє закладу освіти, єдину й незалежну Україну та сильну українську націю.

Загалом з 2014 року університет зазнав величезних втрат, оскільки будівлі в містах Луганську, Ровеньках, Кадіївці (Стаханові), Щасті, Алушті окуповані; у Рубіжному, Кременній, Лисичанську повністю зруйновані.

Тому на сьогодні ректорат, значна частина професорсько-викладацького складу та співробітників перебувають в Полтаві на базі Полтавського університету економіки і торгівлі, окремі структурні підрозділи у Миргороді та Лубнах. На виконання Указу Президента України від 24.02.2022 р. №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», наказів по університету від 03.03.2022 р. № 51-ОД «Про переміщення центру управління університетом в умовах воєнного стану», від 10.03.2022 р. № 54 «Про організацію освітнього процесу в умовах воєнного стану» Луганський національний університет імені Тараса Шевченка з 11.03.2022 р. відновив і продовжує освітній процес з використанням різних засобів дистанційного (змішаного) навчання (освітнього порталу університету, платформ (Microsoft Teams, Zoom, Classroom та ін.), груп та каналів у Viber, WhatsApp, Telegram тощо).

Освітня пропозиція Луганського національного університету імені Тараса Шевченка охоплює близько 250 спеціальностей, освітніх програм та професій. Незважаючи на складні умови, ЛНУ є лідером освіти й науки, центром культурного розвитку Східноукраїнського регіону.

Університет має доступ до найбільших міжнародних реферативних та наукометричних баз наукової літератури: Scopus, Webometrics, Statista, Пакету Ebsco ер та ін. Цифровий репозиторій ЛНУ посідає провідні місця серед репозиторіїв українських закладів вищої освіти.

Наш Університет – перший заклад освіти у регіоні, який є дійсним членом Міжнародної та Європейської асоціації університетів. ЛНУ першим в Україні двічі успішно пройшов процедуру оцінювання експертами з провідних європейських вишів за Програмою інституційного оцінювання Європейської асоціації університетів, що зумовило його динамічний розвиток за кращими європейськими стандартами.

Стратегія розвитку ЗВО відбиває євроінтеграційні прагнення України. Один із принципів, якими керується у своїй діяльності Університет: – забезпечення якості освіти й наукових досліджень відповідно до стандартів

ЄПВО, їхня інноваційна спрямованість; одним із пріоритетів стратегічного розвитку університету є активна інтеграція до світового, європейського освітнього й наукового простору: міжнародне співробітництво, широке представництво результатів досліджень у глобальних наукометричних базах даних, розвиток програм мобільності студентів і викладачів Університету.

У стратегії розвитку ЗВО враховано пріоритети ЄС та нормативно-правові документи, що регламентують розвиток ERA та ENEA. Одна із пріоритетних цілей є удосконалення міжнародного співробітництва: здійснювати реалізацію міжнародних освітніх програм і довгострокових угод про співробітництво, сприяння обміну студентами із закладами вищої освіти Європи та інших країн. Місія діяльності Інституту міжнародних зв'язків полягає у реалізації комплексної інституційної стратегії інтернаціоналізації, яка сприяє інтеграції міжнародних аспектів в освітній процес, наукові дослідження та адміністративну роботу.

Стратегія розвитку ЗВО містить операційні цілі щодо підсилення європейського фокусу в навчальній та дослідницькій діяльності ЗВО. Зокрема, одна із стратегічних цілей є забезпечення якості освіти та освітньої діяльності: відповідність освітніх програм, за якими в Університеті здійснюється підготовка фахівців, Рамці кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (EQF) і потребам ринку праці та запитам роботодавців; активна участь Університету в підготовці заявок та виконанні міжнародних освітніх і наукових проєктів.

21 червня 2022 року на засіданні Ради Європейської асоціації університетів у Брюсселі було прийнято рішення щодо надання Державному закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» індивідуального повного членства асоціації.

Перевагами членства ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка» в Європейській асоціації університетів є участь у європейських конференціях, а також тематичних заходах за участю відомих європейських і міжнародних доповідачів; участь у проєктах та дослідженнях у сфері розвитку вищої школи; участь у роботі наукових шкіл та семінарів, а також унікальних програмах підвищення кваліфікації для керівництва ЗВО; можливості обміну досвідом з провідними експертами, а також ознайомлення з останніми тенденціями розвитку вищої освіти і науки та передовим досвідом європейських ЗВО; одержання публікацій, звітів та аналітичних матеріалів з ключових питань вищої освіти і науки.

Включення нашого університету до складу ЄАУ сприятиме його динамічному розвитку за кращими європейськими стандартами у межах міжурядових угод, так і під егідою Європейської комісії.

Нагадаємо, що Європейська асоціація університетів (European Universities Association) представляє і підтримує заклади вищої освіти в 46 країнах Європи. Основна мета діяльності ЄАУ – забезпечення поступального розвитку вищої освіти в Європі, упровадження в навчальний процес результатів новітніх наукових досліджень, розробка модерних освітніх тенденцій та забезпечення реалізації основних положень та принципів Лісабонської стратегії та Болонської декларації

Стратегічним напрямом інноваційної діяльності університету є міжнародне співробітництво з вищими навчальними закладами сусідніх європейських країн-членів ЄС. Співробітництво здійснюється в багатьох сферах, серед яких визначальними є:

- реалізація спільних наукових та освітніх проектів у галузі права, інформатики, економіки, міжнародних відносин та міжнародного бізнесу; обмін студентами, аспірантами та викладачами;

- спільне навчання студентів згідно з вимогами Болонського процесу у провідних навчальних закладах Чехії, Словаччини, Угорщини та стажування науково-педагогічних працівників;

- розробка і видання навчальних посібників нового покоління та ін.

У ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» є такі програми з вираженим європейським фокусом: бакалавр: «Політологія», магістратура: «Міжнародні відносини. Суспільні комунікації та регіональні студії». Курси з вираженим європейським фокусом наступні: «Україна в контексті європейської історії та культури», бакалавр, нормативний, відкритий; «Зовнішня політика України та проблеми європейської інтеграції», магістр, вибірковий, відкритий; «Історія європейської інтеграції», магістр, вибірковий; «Історія України у контексті євроінтеграції», бакалавр, відкритий; «ЄС в міжнародних відносинах», бакалавр, вибірковий, відкритий; «Політика Європейської інтеграції», магістр, вибірковий, відкритий; «Європейські ідентичності: історія, моделі, кризи та перспективи», магістр, вибірковий, відкритий; «Європейські політики сусідства і Україна», бакалавр, вибірковий, відкритий; «Мовна політика ЄС», бакалавр, вибірковий, відкритий; «Право Європейського Союзу», бакалавр, вибірковий, відкритий та ін.

Серед міжнародних проектів, особливе місце посідають саме проекти країн ЄС, зокрема:

1. Міжнародний проект «Розбудова структур надання послуг та освітнього потенціалу для психосоціального забезпечення у Східній Україні», (GIZ) GmbH (Німеччина) О. Караман.

2. Міжнародний науковий проект «Congruences on Loday-type algebras». Стипендіальна програма JESH-Ukraine (Австрія) А. Жучок.

3. Міжнародний науковий проект «Relatively free trioids and generalized dimonoids». Стипендіальна програма Erwin Schrödinger International Institute for Mathematics and Physics at the University of Vienna (Австрія) А. Жучок.

4. Міжнародний науковий проект «Semigroups of endomorphisms of binary relations». Стипендіальна програма JESH-Ukraine (Австрія).

5. Міжнародний науковий проект «Endomorphism semigroups and free Loday's structures». Стипендіальна програма Erwin Schrödinger International Institute for Mathematics and Physics at the University of Vienna (Австрія). Ю. Жучок.

6. Міжнародний науковий проєкт «Free trioids». Стипендіальна програма Erwin Schrödinger International Institute for Mathematics and Physics at the University of Vienna (Австрія) Юл. Жучок.

7. A scholarship within The National Scholarship Programme of the Slovak Republic for the Support of Mobility of Students, PhD Students, University Teachers, Researchers and Artists (10 month) (Словаччина).

8. Міжнародний грант від Польсько-американської Фундації Костюшки для українських науковців «Свобода починається з розуму», Варшава (Польща).

9. Інститут політичних досліджень Польської Академії Наук «Аналіз нарративів сучасної російської пропаганди». Umowa, dotycząca pokrycia kosztów pobytu wizyty studyjnej w ramach współpracy naukowej między Instytutem Studiów Politycznych Polską Akademią Nauk i Oleną Balatską, 05.05.2022–31.12.2022 (Польща).

10. Міжнародний дослідницький проєкт «Стипендія для науковців з України» в Лодзькому університеті (Польща).

Налагоджено контакти з міжнародними закладами освіти та громадськими організаціями: Флорентійським університетом (Італія), Campus 02; Department Innovation Management (Austria), International training company «Osнова» (Черногорія), Громадською організацією «Міжнародна федерація арт-терапії та самореалізації особистості», кафедрою педагогіки Інституту соціологічних наук і педагогіки Академії сільського господарства у Варшаві та ін.

Далі перерахуємо просвітницько-інформаційні заходи з європейським фокусом. У 2023 році Європейський день парків, який відзначався 24 травня, проходив під слоганом «Парки – для майбутніх поколінь». З цієї нагоди магістрантка-еколог Луганського національного університету імені Тараса Шевченка – Лариса Осипенко, яка займається волонтерською діяльністю в рамках проєкту «Волонтерство – Природа – Людина» в Литві від Європейського корпусу солідарності, за сприяння Аукштайтського національного парку та Лабанорського регіонального парку (Литва), провела презентацію в місцевій гімназії села Відішкес для старшокласників на тему «Наслідки війни для природно-заповідного фонду України».

У червня цього року університет відвідав представник Програми розвитку ООН (ПРООН), Почесний доктор наук ЛНУ імені Тараса Шевченка Ян Пейріл. Метою візиту стало знайомство з діяльністю університету в умовах другого переміщення в Полтавській області; моніторинг та підтримка виконання університетом Проєкту ЄС «Інтенсифікація впливу вчителів Луганської області на процеси примирення та встановлення миру».

Ян Пейріл – друг і надійний партнер університету, починаючи з 2015 року. Тоді він представляв Чеське агенство розвитку та багато зробив для відновлення й розвитку матеріально-технічної бази ЛНУ імені Тараса Шевченка в умовах першого переміщення на території Луганської області внаслідок збройного конфлікту (2014 – 2022 рр.). За значний внесок у відродження університету Ян

Пейріл був удостоєний почесного звання «Почесний доктор наук ЛНУ імені Тараса Шевченка».

Під час цього візиту Ян Пейріл разом з ректоркою Оленою Караман, головою вченої ради Віталієм Курило, головою профспілкової організації Володимиром Морозом, начальником відділу міжнародних зв'язків Іриною Мигович та т.в.о. проректора з адміністративно-господарської роботи Артуром Молдовановим відвідав відремонтовані аудиторії, оснащені технікою, що була придбана в межах реалізації Проєкту ЄС; поспілкувався з викладачами і студентами; виявив проблеми, з якими стикається університет; здійснив моніторинг сучасного стану виконання Проєкту ЄС; надав консультації та рекомендації щодо підготовки документації для його завершення.

Студенти історики та міжнародники навчально-наукового інституту історії, міжнародних відносин і соціально-політичних наук, а також викладачі кафедри історії України взяли участь у роботі Літньої онлайн-школи з навчального курсу «Україна на шляху до євроатлантичної спільноти». Захід відбувався у червні 2023 року в рамках реалізації наукового проєкту «Транскарпатський центр Жана Монне з дослідження європейських стратегій розвитку Ужгородського національного університету» (ТЦЖМ). У ході роботи школи її учасники отримали можливість ознайомитися із баченням сучасних міжнародних процесів з боку провідних українських вчених-міжнародників.

З 20 по 24 липня 2023 р. заступник директора НН ІКМ з соціально-гуманітарної роботи Альона Терещенко пройшла п'ятиденний Національний тренінговий курс з освіти з прав людини: використання посібника «Компас» у формальній і неформальній освіті. Тренінговий курс проводився Донецьким молодіжним дебатним центром (Київ) в партнерстві з Center for Educational Initiatives (Львів) за підтримки Council of Europe Youth (Страсбург, Франція) та The European Wergeland Centre (EWC) (Осло, Норвегія), разом з Міністерством молоді та спорту України і Міністерством освіти і науки України, за експертної підтримки проєкту Ради Європи Молодь за демократію в Україні – проєкт Ради Європи.

Доцент кафедри історії України Ольга Забудкова 14–17 серпня 2023 р. взяла участь у роботі Літнього симпозіуму українських та шведських дослідників-гуманітаріїв «Ukrainian Studies in Sweden. Methodological challenges and Future Perspectives», який відбувся в Університеті Седертерн у Стокгольмі, Швеція.

Світлана Вовк, доктор політичних наук, доцент відвідала вебінар на тему «Уроки антикорупційної політики ЄС для сталого розвитку громадянського суспільства України», який відбувся 25 серпня. Лекцію провела доктор економічних наук, професор Тетяна Мельник.

Під час вебінару було розглянуто особливості антикорупційної політики Європейського Союзу, визначено пріоритетні напрями національної антикорупційної політики у світлі євроінтеграційних процесів, розвитку громадянського суспільства та повномасштабної війни. Захід відбувся за Проєктом EU AntiCor, що фінансується ЄС за напрямом Ж. Монне в межах програми ЄС Єразмус +.

26 вересня вся Європа святкує День Європейських мов, який був проголошений Радою Європи під час Європейського року мов 6 грудня 2001 р. з метою підвищення багатомовності та міжкультурного взаєморозуміння, заохочування вивчення мов у навчальних закладах та поза ними впродовж життя.

До святкування Дня Європейських мов залучилась кафедра романо-германської філології факультету іноземних мов. Студенти підготували неймовірні проекти, в яких презентували факти та історію Дня, розповіли про особливості мов, які вони вивчають, та разом із викладачами залучились до інтерактиву, відповівши на питання вікторин та цікавих ігор, де дізнались ще більше цікавих фактів про європейські мови та культури.

Щорічно в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка проводяться науково-практичні конференції різного рівня, де розглядаються питання євроінтеграції, європейський досвід, європейські стратегії та реформи майже усіх сфер економіки та суспільства. Наприклад в цьому навчальному році проводиться VI Всеукраїнська науково-практична конференція «Євроінтеграційні пріоритети філології й лінгводидактики в освітній системі України» та ін.

Важливим фактором інтегрування у європейський та світовий освітній простір є діяльність з розроблення підручників, навчальних і навчально-методичних посібників нового покоління. Серед яких варто відмітити навчальний посібник «Європейський досвід управління розвитком системи соціальної роботи», який є професійно-орієнтованим курсом в системі підготовки соціальних працівників за другим (магістерським) рівнем. У результаті студенти опанують знаннями: основні поняття і терміни курсу; європейські моделі соціальної політики та соціальної роботи; особливості європейського досвіду залучення недержавних організацій до системи соціальної роботи; принципи управління розвитком системи соціальної роботи в європейських транзитивних країнах; кращі європейські практики реформування державного управління та їх вплив на розвиток системи соціальної роботи; європейські моделі деінституціалізації (ДІ), а також специфіку реструктуризації системи соціальної роботи в ЄС [5].

Висновки. Таким чином, подальший орієнтир на євроінтеграцію буде сприяти підвищення рівня і якості підготовки фахівців у вищих навчальних закладах України, здатних професійно вирішувати проблеми, які стоять перед державою, та спроможних захищати її інтереси. Шевченківці впевнено продовжують працювати для розвитку освіти та науки на теренах вільної України. Вони переконані, що зовсім скоро над усією Україною замайорить український Прапор, а величний і незламний Університет розгорне свою діяльність на всіх навчальних базах Луганської області та Автономної Республіки Крим.

Перспективи подальших розвідок. А упровадження в навчальний процес європейських студій буде сприяти європейської інтеграції університета в освітній і науковій сферах, шляхи формування єдиного європейського економічного, освітнього та наукового простору, впровадження нових методик

та інноваційних технологій, удосконалення поточного та підсумкового контролю знань студентів, розширення можливостей використання сучасних інформаційних технологій у навчальному і науковому процесах.

Список використаних джерел:

1. Перехідна книга Міністерства освіти і науки України за період з червня 2020 по березень 2023. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2023/03/21/Transition.book.2023.pdf>
2. Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. URL: http://luguniv.edu.ua/?page_id=31
3. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи : монографія / За заг. ред. Ф.Г. Вашука. Ужгород : ЗакДУ, 2011. 560 с.
4. Гаращук О. В., Куценко В. І. Забезпечення якісної освіти в контексті імплементації світового досвіду в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 20, частина 1 С. 104-108.
5. Николаєва В. І. Європейський досвід управління розвитком системи соціальної роботи : навчально-методичний посібник. Полтава : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2023. 126 с

Тупахіна Олена

*проректорка з міжнародної та проєктної діяльності
Запорізький національний університет*

Каганов Юрій

*проректор з науково-педагогічної роботи
Запорізький національний університет*

Меняйло Вікторія

*координаторка програм підготовки PhD
Запорізький національний університет*

Дребезов Денис

*заступник директора Центру інформаційних систем та
комп'ютерних технологій
Запорізький національний університет*

РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ У ЗАПОРІЗЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ: CASE STUDY

DEVELOPMENT OF EUROPEAN STUDIES AT ZAPORIZHYNIA NATIONAL UNIVERSITY: CASE STUDY

Анотація. У статті ретельно проаналізовано процеси становлення та розвитку Європейських студій у Запорізькому національному університеті. Особлива увага приділена виділенню основних чинників, які сприяють їхній консолідації всередині вишу. Зазначено значущість інтернаціоналізації у контексті розвитку освітньої євроінтеграційної тематики, зокрема враховуючи внесок програми імені Жана Монне. Проаналізовано вплив російської агресії на поточний стан Європейських студій.

Ключові слова: Європейські студії, освіта, інтернаціоналізація, проєктна діяльність, Європейський Союз.

Summary. The article analyzes the formation and development of European Studies at Zaporizhzhia National University with a focus on identifying the factors that contribute to their consolidation within the university. The significance of internationalization in developing educational themes related to European integration is emphasized, especially regarding the Jean Monnet program's contribution. Additionally, the article examines the impact of Russian aggression on the current state of European Studies.

Keywords: European Studies, education, internationalization, project activities, European Union.

Із набуттям Україною статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу особливої гостроти набуває питання підготовки прийдешніх поколінь українців до повноцінного існування у новій європейській реальності. Цивілізаційний вибір, право на який ми виборюємо у кровопролитній війні з агресором, окреслює історичну відповідальність української системи вищої освіти за формування якісного людського капіталу задля повоєнного відновлення держави та інтеграції України в європейську спільноту. У цьому контексті доцільно поставити питання про розвиток європейських студій в українських вишах як про маркер їхньої готовності та здатності системно й критично вивчати європейський досвід і практики. В межах запропонованої розвідки ми звернемося до досвіду Запорізького національного університету як типового регіонального вишу, що долучився до процесів інтернаціоналізації лише з набуттям Україною незалежності.

Згаданий 11 серпня 1930 року у переліку інститутів і відділів Раднаркому України як Запорізький інститут народної освіти, у 1931 році заклад був перейменований у Педагогічний інститут професійної освіти, а в 1933 році - у Запорізький державний педагогічний інститут. У 1985 році на базі ЗДПІ було створено Запорізький державний університет, а 24 грудня 2004 року Указом Президента України № 1536 Запорізькому державному університету надано статус національного [1].

Зміни в статусі закономірно позначалися й на діапазоні діяльності вишу. Наразі до структури ЗНУ входить 12 факультетів, Інженерний навчально-науковий інститут (утворений після приєднання Запорізької державної інженерної академії до Запорізького національного університету), 4 коледжі – Економіко-правничий фаховий коледж ЗНУ, Фаховий коледж бізнесу та харчових технологій, Гідроенергетичний фаховий коледж та Металургійний фаховий коледж. До початку повномасштабного вторгнення в університеті навчалось до 15 тисяч студентів (переважно з м. Запоріжжя, Запорізької, Дніпропетровської, Херсонської, а з 2014 року – Донецької й Луганської областей) за 110 освітніми програмами бакалаврату та 85 освітніми програмами магістратури. Підготовка кадрів вищої кваліфікації здійснюється в аспірантурі та докторантурі. У національних рейтингах університет стабільно посідає місце у другій десятці, зазвичай випереджаючи інші виші Запорізької області [2].

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України внесла значні корективи в діяльність університету. Менш ніж через тиждень з

початку інтенсивних бойових дій до 70% Запорізької області було окуповано, а лінія фронту зупинилася у 40 кілометрах від Запоріжжя. На тимчасово окупованих територіях залишилася значна кількість студентів і деякі викладачі університету, більшість із яких впродовж наступних місяців евакуювалася до безпечних регіонів України (у тому числі до м. Запоріжжя) або за кордон. З перших місяців війни виш надає прихисток двом тимчасово переміщеним університетам – Бердянському державному педагогічному університету та Мелітопольському державному педагогічному університету ім. Богдана Хмельницького. Станом на 2023 рік у гуртожитках ЗНУ проживає більше 500 внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованих територій Запорізької області. У березні 2022 року будівлі й обладнання університету зазнали ушкоджень через ракетний обстріл.

У промоційних матеріалах ЗНУ широко використовує гасло «Навчайся в Європі вже сьогодні» [3]. Проте слід зазначити, що жодна з попередніх стратегій розвитку вишу (у Запорізькому національному університеті системна робота із довгострокового стратегічного планування ведеться з 2008 року) не відбивала євроінтеграційних прагнень України. З середини 2010-х років університет формулював свою візію як «Європейський регіональний університет», проте в даному контексті прикметник «європейський» використовувався радше як позначник високої якості, ніж як вказівка на повноцінну інтеграцію у європейській освітній та дослідницький простір. Натомість, нова Стратегія розвитку ЗНУ в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України, прийнята на 2023-2025 роки, прямо апелює до набуття Україною статусу країни-кандидата й підкреслює необхідність готувати фахівців, здатних повноцінно інтегруватися на ринок праці ЄС: «...нинішні студенти братимуть найактивнішу участь у розбудові повоєнної України як повноправного члена Європейського Союзу. Незворотність нашого цивілізаційного вибору, юридично закріплена із набуттям Україною статусу кандидата в члени ЄС, унеможливує стратегічне планування діяльності Запорізького національного університету без урахування тієї нової європейської реальності, у якій житимуть наші випускники» [4].

Відповідним чином, нову стратегію, на відміну від попередніх, узгоджено не лише із національним законодавством та засадничими принципами Болонського процесу, але й вимогами Римського міністерського комюніке від 19 листопада 2020 р. та пріоритетами дорожньої карти інтеграції науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору, затвердженої наказом МОН України від 10 лютого 2021 р. № 167. Нею також прямо визначено брак європейського фокусу у формуванні ціннісного й фахового профілю випускників як одну з ключових проблем [4].

Звісно, це не означає, що у попередні роки університет повністю ігнорував євроінтеграційні прагнення України у своїй освітній і науковій діяльності. З кінця 1990-х років ЗНУ брав активну участь у програмах TEMPUS, SOCRATES-ERASMUS, ERASMUS MUNDUS, а 2011 року отримав перший досвід участі у проєкті FP7 [5]. Одним із перших в Україні університет почав розвивати програми подвійного диплому з партнерськими європейськими вишами

(магістерська програма із соціальної інклюзії, 2003 – 2011 роки; магістерська програма з ділового адміністрування та інформаційних технологій, 2004 – 2012 роки). Проте централізована модель управління освітою, архаїчна архітектура освітніх програм, недостатньо розвинені системи контролю якості та обмежені можливості застосування інструментарію Болонського процесу суттєво впливали на усталеність цих ініціатив та їхню здатність чинити структурні зміни на рівні вишу в цілому.

Аналіз освітніх програм університету свідчить, що в соціогуманітарному секторі євроінтеграційний вектор традиційно виражений сильніше, ніж у царині природничих та формальних наук. Приміром, на історичному факультеті для більше ніж 100 здобувачів вищої освіти щороку з 2015 року викладається ціла низка дисциплін з європейським фокусом, зокрема: «Внутрішньополітичний та соціально-економічний розвиток країн Європи» (бакалавр, обов'язкова), «Політична історія країн Західної Європи» (бакалавр, обов'язкова), «Європа: криза мультикультуралізму» (магістр, обов'язкова), «Історія країн Центральної та Південно-Східної Європи» (бакалавр, обов'язкова), вибіркові дисципліни (з можливістю вибору студентами інших факультетів) «Європейська регіоналістика: методологія країнознавчих досліджень», «Етнодемографічна та соціальна структура країн Західної Європи», «Нова історія Західної Європи та Північної Америки», «Європейське військове мистецтво: від античності до нового часу», «Етнодемографічна та соціальна структура країн Центральної та Східної Європи», «Проблеми національної та регіональної безпеки європейських країн», «Ядерна політика країн Європи», «Зовнішня політика Західної Європи та Північної Америки», «Зовнішня політика та проблеми національної безпеки країн Європи», «Зовнішня політика країн Центральної та Східної Європи», «Дослідницькі центри Європи та Північної Америки», «Україна у діалозі європейських культур», «Політичні еліти країн Західної Європи», «Інтелектуальна історія Європи», «Історія європейських політичних вчень», «Європейські студії: політико-правові системи та національні ідеології країн Європи», «Геополітичні інтереси країн Західної Європи», «Сучасний медіапростір країн Центральної та Східної Європи», «Європейські цінності у історичних текстах», «Європейська історична географія та картографія», «Концепт «Європа»: інтеграційні ідеї і особистий вибір», «Мусульманські громади в країнах Європи», «Кримський фактор в європейській історії» тощо¹.

Втім, слід відзначити, що на інших факультетах кількість дисциплін з європейським фокусом є набагато меншою. Так, на факультеті іноземної філології євроінтеграційний вимір висвітлюється лише в 3 курсах – «Інструменти Європейського освітнього простору для кар'єрного розвитку освітян» (бакалавр/магістр/PhD, вибіркова дисципліна), «Література країн, мова яких

---

¹ Тут і далі інформація щодо євроінтеграційного компоненту освітніх програм надається згідно до переліку дисциплін, оприлюдненому на офіційному сайті Запорізького національного університету за посиланнями <https://www.znu.edu.ua/ukr/pk/4362/bakalavr/12352> (програми бакалаврату) та <https://www.znu.edu.ua/ukr/pk/4362/5172> (програми магістратури)

вивчається (Німеччина, Франція, Іспанія, Велика Британія) (бакалавр, обов'язкова дисципліна), «Історія зарубіжної літератури» (бакалавр, обов'язкова дисципліна). Філологічний факультет пропонує здобувачам вищої освіти курси «Звичаї, традиції, обряди народів Європи» та «Рецепція травми у художній літературі Східної та Центральної Європи». На факультеті соціології й управління студентам магістратури читається нормативний курс «Євроінтеграція: міжнародне публічне управління», а бакалаврату – вибіркові дисципліни «Світоглядні засади діалогу арабської та європейської культур», «Етика європейського мистецтва», «Естетика європейського мистецтва». Факультет менеджменту має в активі дві нормативні дисципліни для бакалаврів: «Торгівля в умовах СОТ і європейської кооперації» та «Торговельні аспекти європейської кооперації в агропромисловому секторі». На факультеті соціальної педагогіки і психології, де свого часу в рамках програми SOCRATES-ERASMUS функціонувала програма подвійного диплому із соціальної інклюзії, викладається вибіркова дисципліна «Європейські креативні студії».

Два факультети, на освітній діяльності яких євроінтеграційна перспектива мала б позначитися в першу чергу – юридичний та економічний – мають в освітніх програмах три і дві дисципліни відповідно. На юридичному факультеті це вибіркові дисципліни для аспірантів «Адаптація законодавства України до права ЄС» та «Податкове право та процес в Україні та країнах ЄС» та нормативна дисципліна для студентів магістратури «Практика Європейського суду з прав людини та її вплив на національну правову систему». На економічному факультеті – дві вибіркові дисципліни для студентів магістратури: «Фінанси Європейського союзу» та «Регулювання бізнесу в умовах євроінтеграції».

Біологічний, математичний факультети та факультет журналістики до 2020 року не мали в активі жодної дисципліни з експліцитно вираженим європейським фокусом.

У сфері наукової діяльності з 2015 по 2021 роки євроінтеграційний фокус простежується у дослідженнях за держбюджетною темою «Правове забезпечення продовольчої безпеки на шляху до євроінтеграції» (номер держреєстрації 020U000369) та дослідженнях, що виконувалися за рахунок основного робочого часу: «Міжнародні відносини та політичний розвиток країн Європи» (Державний реєстраційний номер 0122U000766), «Європейська філософська освіта як чинник інституційного дизайну креативних індустрій у сучасній Україні» (державний реєстраційний номер 0121U112228), «Основні напрямки удосконалення адміністративного законодавства України в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0120U000370), «Дослідження проблем теорії службового права в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0120U000374), «Освіта і практика дизайну: Шляхи розвитку в контексті діджиталізації і євроінтеграції. Державний реєстраційний номер

0121U113246». Серед основних здобутків цих проєктів - підручники, монографії, публікації у SCOPUS/WoS, проведення тематичних конференцій тощо².

Скорочення державного фінансування, необхідність синхронізації наукового й освітнього порядку денного з організаціями-грантодавцями (переважно з країн ЄС) задля залучення коштів в рамках програми міжнародної технічної допомоги сприяли тому, що з 2017 року в університеті розпочинається системна робота з розвитку європейської проєктної культури. З метою культивування серед науково-педагогічних працівників та аспірантів навичок написання грантових заявок ініціативною групою з фахівців з відповідним досвідом було підготовано проєкт за напрямом Erasmus+ Jean Monnet Actions "European Project Culture" (EUROPROC) [6]. Навчальний курс «Європейська проєктна культура», розроблений в рамках цього проєкту, став обов'язковим компонентом підготовки аспірантів усіх спеціальностей і був покладений в основу тренінгів для науково-педагогічних працівників.

Однією із сильних сторін курсу було використання в якості навчального матеріалу справжніх проєктних заявок, що в різні роки подавалися й виконувалися університетом. Навчання на конкретних прикладах демонструвало слухачам конкретні історії успіху, а аналіз сильних і слабких сторін проєктних ідей спонукав до створення власних проєктів, у тому числі модулів Жана Монне. Окрім того, що напрям Жан Монне є експліцитно орієнтованим на розвиток європейських студій на локальному рівні, він має декілька суттєвих переваг, які роблять модулі Жана Монне ідеальним проєктом для початківців. Зокрема, на організаційному рівні такі проєкти не потребують зарубіжних партнерів (що часто є каменем спотикання на початковому етапі); їх можна реалізувати невеличкою (3-4 особи) командою фахівців; вони фінансуються за принципом Lump sum і мають спрощену фінансову звітність. На змістовому рівні тематичний спектр таких проєктів є надзвичайно широким, а їхня орієнтація на інноваційні методи викладання дозволяє застосовувати експериментальні техніки викладання. Ступеневий характер програми (модуль – кафедра – центр досконалості) окреслює чітку перспективу для подальшого розвитку, а усталеність результатів гарантується можливістю впровадження розроблених курсів до освітніх програм в якості вибіркового дисциплін.

Виокремивши модуль Жана Монне як оптимальний формат проєкту для початківців, у проміжку з 2017 по 2021 рік університет реалізував наступні ініціативи з євроінтеграційним фокусом:

А) Модулі Жана Монне: «Європейська проєктна культура», «Європейські цінності у художніх текстах», ««Європейська політика пам'яті», «Європейські стандарти журналістики», «Європейські практики зеленого туризму», «Європейські стандарти протидії корупції». Всі зазначені проєкти є міждисциплінарними і пропонують відкриті навчальні курси з різних аспектів європейських студій.

---

² Тут і далі інформація щодо євроінтеграційного компоненту у науковій діяльності ЗНУ подається відповідно до інформації, оприлюдненої на офіційному сайті ЗНУ у розділі «Наукова діяльність» за посиланням <https://web.znu.edu.ua/NIS/628.ukr.html>

Б) Проекти з розвитку потенціалу вищої освіти: 598964-EPP-1-2018-1-UK-EPPKA2-CBHE-JP JOURNALISM EDUCATION FOR DEMOCRACY IN UKRAINE: DEVELOPING STANDARDS, INTEGRITY AND PROFESSIONALISM (DESTIN), 610427-EPP-1-2019-1-EE-EPPKA2-CBHE-JP FOREIGN LANGUAGE TEACHER TRAINING CAPACITY DEVELOPMENT AS A WAY TO UKRAINE'S MULTILINGUAL EDUCATION AND EUROPEAN INTEGRATION (MultiED). Обидва проекти сприяли значному вдосконаленню архітектури освітніх програм на факультетах іноземної філології та журналістики.

Окремо слід відзначити освітню програму «Європейські філософські студії і креативні індустрії», започатковану 2019 року факультетом соціології й управління спільно з університетом Віадрина (Німеччина) [7]. Хоча кількість слухачів на ній є порівняно невеликою (до 12 осіб), є всі підстави очікувати їх збільшення у разі, якщо партнерам вдасться інтегрувати у програму компонент академічної мобільності.

З 2021 року проектна діяльність Запорізького національного університету у сфері євроінтеграції та європейських студій стає більш структурованою, виокремлюються чіткі вектори розвитку цього напрямку в освітній і науковій царинах. Зокрема, активізується участь у проектах Жана Монне економічного та юридичного факультетів – традиційних промоутерів євроінтеграційних реформ. Ця діяльність не уповільнилася навіть після початку повномасштабного вторгнення російської федерації. З 2021 по 2023 рік університет отримав фінансування ще на 7 модулів Жана Монне, 2 проекти з розвитку потенціалу вищої освіти (з модернізації в контексті євроінтеграції програм підготовки правників і шкільних педагогів) та 1 – за напрямом «Розвиток міжнародної співпраці». Відповідно, в освітні програми університету було впроваджено (або впроваджується наразі) міждисциплінарні курси «Європейські практики управління земельними ресурсами», «Європейські стандарти управління людськими ресурсами», «Європейські практики миротворчої журналістики», «Європейські стандарти цифровізації в економіці», «Європейські принципи толерантності в освітній діяльності» та «Європейські принципи цифровізації у банківській справі».

Збільшення кількості міжнародних проектів в університеті – зокрема, й проектів з європейським фокусом – сприяло й організаційним змінам. Так, з метою оптимізації процесів дисемінації Центром інформаційних технологій ЗНУ з урахуванням побажань проектних команд було розроблено типовий макет веб-сайту модулю Жана Монне.

Суттєве пожвавлення євроінтеграційних ініціатив спостерігається й у царині наукової діяльності, де європейський досвід вивчається переважно у практичній площині і в контексті повоєнної відбудови України. Зокрема, було отримано фінансування на дослідження за держбюджетною темою «Організаційно-правові механізми забезпечення відбудови повоєнної України в умовах інтеграції до Європейського Союзу» (№ держреєстрації 0123 и 101864). Було укладено 1 госпдоговір щодо наукового консультування з питань

забезпечення доброчесності роботи податкової служби, митниці, зокрема у ЄС та комерційних відносин з підприємствами партнерами під час взаємодії з ними. За рахунок основного робочого часу виконуються наукові проекти «Психолого-педагогічні засади формування і розвитку компетентностей суб'єктів освітнього простору в умовах євроінтеграції» (Державний реєстраційний номер 0121U112155), «Сучасні проблеми менеджменту в умовах російської військової агресії, поствоєнного відновлення економіки та активізації євроінтеграційних економічних процесів в Україні: ідентифікація, локалізація, шляхи вирішення», «Військова та поствійськова трансформація підприємницької і логістичної діяльності в Україні в умовах конвергенції до європейських вимог».

З огляду на інтенсивний розвиток європейських студій в університеті, у Стратегію 2023 року було закладено таку операційну ціль, як розбудова інституційної Програми розвитку європейських студій [4, с. 23]. Програму з розвитку європейських студій буде реалізовано у контексті отримання Україною статусу кандидата в члени ЄС, з огляду на важливість підготовки студентів Університету до провадження професійної діяльності за європейськими стандартами. Очікується, що завдяки програмі студенти набудуть знань та навичок, необхідних для повноцінної інтеграції до ЄС.

Програма має на меті збільшити кількість модулів Жана Монне в освітніх програмах усіх факультетів Університету/Інституту (щонайменше 1 модуль на факультет/Інститут) і створення загальноуніверситетського Центру європейських студій як координаційного центру програми розвитку європейських студій і центру досконалості.

Ключовими заходами програми є ознайомчі лекції щодо стратегічних пріоритетів ЄС, консультаційна допомога для факультетів щодо визначення релевантних пріоритетів, тренінги з підготовки заявок на проекти Жана Монне, моніторинг підготовки заявок і реалізації проектів.

Проміжні дані про реалізацію Програми свідчать, що станом на вересень 2023 року модулі Жана Монне читаються на факультетах: філологічному, іноземної філології, журналістики, соціології й управління, економічному, менеджменту, історичному, юридичному, біологічному. Передбачається, що на всіх факультетах соціогуманітарного спрямування з досвідом участі у програмі Жана Монне будуть створені відповідні кафедри Жана Монне. Очікується створення щонайменше 1 Центру досконалості Жана Монне.

Серед викликів, із якими стикається університет під час реалізації Програми, слід назвати, в першу чергу, низьку зацікавленість студентів, нерозуміння ними пріоритетності курсів з європейським фокусом, що можна пояснити, своєю чергою, відсутністю системного й ґрунтового розуміння політик і практик ЄС у викладачів. З іншого боку, на факультетах, де просвітницька й промоційна діяльність організовані належним чином, спостерігається зростання зацікавленості у предметах з європейським фокусом, зокрема, таких, де вивчення європейського досвіду переведене у практичну площину.

Надскладний процес введення обов'язкових/нормативних дисциплін змушує виконавців проєктів Жана Монне впроваджувати свої курси у форматі вибіркових дисциплін, що створює певну перенасиченість на окремих факультетах. Частковий перехід на асинхронне навчання, обумовлений реаліями воєнного часу (у Запорізькій області навчання здійснюється в дистанційному форматі через близькість до лінії фронту), також створює виклики як для викладачів, так і для студентів, адже такий формат не завжди підходить для курсів з посиленням інтерактивним компонентом.

Водночас, безпрецедентна підтримка України з боку європейських партнерів створює додаткові можливості для розвитку європейських студій, у тому числі й нові коридори фінансування. Пожвавлення академічної мобільності дозволяє викладачам отримувати європейський досвід, підвищувати кваліфікацію та, відповідно, покращувати якість освітнього продукту. Наразі очевидні необхідність у курсах з безпекових питань, підсилення просвітницької функції університету як хабу європейської інтеграції тощо.

В такий спосіб, програма розвитку європейських студій Запорізького національного університету являє собою успішний кейс із розвитку програми європейських студій із залученням зовнішнього фінансування та сильною зовнішньою експертизою, яка засвідчує релевантність курсу пріоритетам розвитку ЄС.

Список використаних джерел:

1. Запорізький національний університет: історична довідка. URL: <https://www.znu.edu.ua/ukr/university/about-us>
2. Академічний рейтинг закладів вищої освіти України «Топ-200 Україна». URL: <https://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=7923>
3. Подкаст із ректором Миколою Фроловим про іспити, вступні випробування, добросесійність та європейський університет. URL: https://www.znu.edu.ua/cms/index.php?action=news/view_details&news_id=57350&lang=ukr&news_code=podkast-iz-rektorom-mikoloyu-frolovim-pro-ispiti--vstupni-viprobuвання--dobrochesnist-ta---vropejskij-universitet--chastina-2-
4. Стратегія розвитку Запорізького національного університету в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України. URL: https://www.znu.edu.ua/docs/2023/_znu_2023_2025.pdf
5. Тупахіна О. Міжнародні обрії Запорізького національного університету. Запоріжжя: Видавництво Запорізького національного університету, 2013.
6. Європейська проєктна культура. Офіційний сайт проєкту. URL: <https://europroc.znu.edu.ua/>
7. Освітня програма «Європейські філософські студії та креативні індустрії». URL: <https://www.znu.edu.ua/ukr/pk/4362/bakalavr/12354>

Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій. Вип. VIII. – Київ, APREI, 2023.
– 75 с.

The Ukrainian Yearlybook of European Integration Studies. Issue VIII. – Kyiv, APREI, 2023. – 75
р.

ISSN 2708-0205 (online)

У Щорічнику вміщені статті та представлено освітянський досвід у сфері викладання та дослідження європейських інтеграційних процесів в Україні та за її межами.